CİLT: 22 HAZİRAN 1974 SAYI: 249

yeni ufuklar

Nurullah Ataç
ÖZGÜRLÜK
Cavit Orhan Tütengil
MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ
Afşar Timuçin
BU DÜNYADA NÂZIM KALDI
Vedat Günyol
ÇEŞİTLEMELER II
M. Başaran
TONGUÇ'UN SESİ
İsmet Zeki Eyuboğlu
YEŞİL ANILAR
Demirtaş Ceyhun
ORHAN KEMAL'İ ANARKEN
Demir Özlü
EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ ÜZERİNE
İbrahim Kutluk
HALKLA İLETİŞİM
Afşar Timuçin
S. FAİK'İN GERÇEKÇİLİĞİ VE ŞAİRLİĞİ
Ahmet Cemal
HALK KÜLTÜRÜMÜZDE BELGELEME
Oğuz Arıkanlı
OLAYLAR YORUM İSTEMEZ

YIL: 1974 YENİ SAYI: 249

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :
ORHAN BURİAN

ÖZGÜRLÜK

Ataç, büyük edebiyatçı Ataç bundan 17 yıl önce aramızdan ayrıldı. Onun anısı bütün güzelliğiyle içimizde yaşıyor. Aşağıdaki yazılarıyle onu bir kez daha yakınımızda duymak istedik.

Y. U.

Rousseau'ya yazdığı bir mektupta Voltaire, «Sizin bu kitabınızda savunduğunuz düşünceler, benim tuttuğum, beğendiğim düşünceler değildir. Karşıtım ben onlara. Yine de sizin bunları söyleyip savunabilmeniz için canımı da vermeye hazırım,» demiş. Gerçek özgürlük budur işte.

Neden böyle söylüyor Voltaire? Kendisi de düşünen bir kişi de onun için. Düşünen kişi hep özgürlükten yanadır. Bilir, anlar kendisinden başkalarının da düşündüklerini söylemek ihtiyacında olduğunu. Herhangi bir kimse, karşısındakini birtakım yasaklarla susturmaya kalkarsa, bilin ki, o kimse gerçekten düşünmüyordur,

birtakım kanılara, inanlara saplanmıştır, çıkarını sağlayan, rahatını sağlayan birtakım kanılar, inanlar. Onların doğruluğu gösteremeyeceğini de sezer, göremez kendinde o gücü, bunun için de tartışmaya girmez, o kanılara bağlı olmayanları yasaklarla susturmaya kalkar.

Düşünen kişi özgürlüksüz edemez. Voltaire gibi, özgürlük uğrunda, yalnız kendi özgürlüğü değil, başkalarının da özgürlüğü uğrunda canını da vermeye hazırdır. Bir kimse komşusunun ağzının tıkandığını görüp de, «Bana ne? Bana dokunmuyorlar ya!» derse, bilin ki, o kimse özgürlüğü kendi için de istemiyordur, kendisine de «Sus» denilince susuverecek, tısıverecektir, özgürlük sevgisini, ihtiyacını duymamıştır içinde.

(Cumartesi, 18 Eylül 1954)

o

SÖVME

Ben de bilirim, sövme iyi bir şey değildir. Yapmaz da, yıkmaz da. Bir düşünce yine bir düşünce ile yıkılır, düşünceye düşünceyle karşı konulur. Ama düşünmeyen adamlara karşı ne yaparsınız? Onlar keyiflerinin istediğini yapacak, şunu itecek, bunu kakıştıracak, yalnız kendi çıkarlarını düşünecek, siz de onların karşısında sövmeyeceksiniz, terbiyeli terbiyeli düşünceler ileri süreceksiniz. Abuk sabuk konuşan Hacıvat'a Karagöz tokadı atar, başka da çare yoktur. Saçma sapan işler gören kimselere de söversiniz. Yıkamazsınız da, bari içiniz açılır.

(Çarşamba, 22 Eylül 1954)

o

ARAMAK, BULMAK

Picasso, «Ben aramam, bulurum,» dermiş. Hoş söz! Kendisindeki büyük güce güvenen bir kişinin sözü, meydan okur gibi bir söz... Ama bilmem doğru mu?

«Kimse aramadan bulamaz,» demeyeceğim, şunu düşünüyorum: Sanatta aramak bulmak var mıdır? Şair olsun, ressam olsun, ezgici olsun, sanat adamı aramaz, bulmaz, cesaret eder, cüret eder. Aramak, bulmak bilim alanında olur. Bilgin, doğanın yasalarını arar, birtakım olayları inceleyip onların sebeplerini bulur, bunlara dayanarak yeni şeyler ortaya kor. Sanat eri ise bunu yapmaz. Picasso «cubisme» çığrını kurarken ne aramış? Ne bulmuş? «Cubique» eserler meydana koymaya cesaret etmiş, cüret etmiş, bunu göze almış. Çünkü, bir kişiliği olduğu için de beğendirmiş, kabul ettirmiş yaptıklarını. Yaptıklarında güçlü kişiliği belirmiş de onun. Onun kişiliği ancak «cubisme» çığrı içinde mi belirebilirdi? Hayır. Başka çığırlarda da göstermiş kendini, büyük bir sanat eri olduğunu belli etmiş. Yalnız o değil, öteki ressamlar için de öyle. Onların da büyükleri, değerlileri «cubisme» çığrında olduğu gibi, başka çığırlarda da göstermişler kişiliklerini. Güçsüzleri bir şey başaramamışlar.

Bilimde olduğu gibi, sanatta da *bulmak* olsaydı, Picasso'nun yolunda giden her kişinin güzel eserler verebilmesi gerekirdi. Bir bilginin kurduğu yoldan gittiniz mi, onun bulduğu yasaları uyguladınız mı, siz de bir şeyler yapabilirsiniz, yanılmazsınız. Sanatta öyle mi oluyor? En büyüklerin arkasına düşüyorsunuz, onlara öy-

künüyorsunuz, öğütlerine uyuyorsunuz, yaptığınızın bir değeri olmuyor.

Büyük sanat eri, çağının istediği güzelliği arar, bulur diyoruz. O da doğru değil. Doğru olsaydı, onu bir kişi değil, birkaç kişi de bulabilirdi. Orhan Veli'nin şiiri tutunuverdi, yayılıverdi. Çağımız o şiiri istiyordu da onun için mi? Çağımız o şiiri isteseydi, Orhan Veli'den önce, onunla birlikte, yahut ondan sonra o şiiri başkaları da arayıp bulurlardı. Hayır, öyle olmadı. Orhan Veli öyle yapmaya cesaret etti, göze aldı öyle ölçüsüz, uyaksız, şiir dışında kalmış konular üzerine yazılar yazmayı. Bunları şiir diye kabul ettirdi, o konuları şiire soktu. Aramadı, bulmadı, bir denemeyi ortaya attı. Büyük sanat eri, çağının istediği sanatı arayıp bulmaz, kendi yaptığını çağına «işte budur senin istediğin!» diye verir, kabul ettirir.

Sanatın kaynağı cürettir. Ama asıl büyüklerin, gerçekten bir kişilikleri olanların cüreti yeni bir güzellik yaratır.

(Pazartesi, 11 Ekim 1954)

MADARALI ROMAN ÖDÜLÜ

Cavit Orhan Tütengil

17 Nisan 1974 tarihinde sonucu açıklanan «Madaralı Roman Ödülü»ne aday romanlarda şu nitelikler aranıyordu: a) Halktan yana ilerici bir öze sahip bulunmak, b) Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine ters düşmemek, c) Pürüzsüz ve arı bir Türkçeyle yazılmış olmak, ç) Türk romancılığının geldiği çağdaş aşamanın altında olmamak.

Seçiciler Kurulu «yedek üyesi» olarak yazmakla yükümlü bulunduğum ödül kazanmaya değer romana ilişkin gerekçeli raporu kamuoyuna sunmakta yarar görüyorum. Bugüne kadar görev aldığım bütün seçici kurullara sunduğum raporları da, engelleyici bir madde bulunmadıkça, yayımlamak isterdim. Bunun baş nedeni, gizlilikte erdem bulunmadığı inancını paylaşmakta oluşumdur.[1]

Biraz aceleye gelmiş görünen «Madaralı Roman Ödülü Yönetmeliği»nin yeniden gözden geçirilmesi gereken yanları olduğunu sanıyorum. Herhalde, katılma için başvurma zorunlu sayılmalı, romanda aranılacak nitelikler yazarın özgürlüğünü sınırlandırmayacak bir biçime sokulmalıdır. İlk uygulamadan yöneticiler bazı dersler almış olmalıdırlar.

Ödül Yazmanlığı'na gönderdiğim rapor şudur:

«Madaralı Roman Ödülü» İçin 1973 Yılında
Ödüle Değer Bulduğum Roman Hakkındaki
Gerekçeli Rapordur

1973 Madaralı Roman Ödülü'ne katılan kitapları ilk okumadan sonra, bunlardan üçünü hem yönetmelikte

belirtilen nitelikler, hem de yazarlarının romancı kişilikleri açılarından üzerinde durulmaya değer bulmuştum. Son tahlilde, aşağıdaki gerekçelere dayanarak, 1973 Madaralı Roman Ödülü için Yaşar Kemal'in «*Demirciler Çarşısı Cinayeti*»ni aday göstermeye karar verdim.

- Yaşar Kemal'in bu yapıtının, yönetmeliğin 8/ç'de aradığı Türk romancılığının ulaştığı çağdaş aşamada önemli bir yeri bulunduğu kanısındayım. Adı ile içeriği arasında tam bir yaklaşım bulunmasa da, toplumsal bir olayı, toplumumuzun gelişme süreci içindeki yerini de belirleyerek yüksek bir gerilimle sürdürmesi, bunu yaparken gerçeklere uygun bir toplum kesitini gözler önüne sermesi dikkate değer.

  Olay bir yandan zaman boyutu içinde gelişirken, bir yandan da yan uzantıları ile güncel sorunlara ve olaylara başarı ile uzanmakta, kökeninde törelerin, ekonomik çıkarların, kokuşmuş bir düzenin yattığı kan davası ilişkileri çeşitli açılardan yansıtılmaktadır.

  Özellikle doğa betimlemeleri, yer yer epik ve lirik bir anlatım, insanın insana ve doğanın insana ettikleri «Demirciler Çarşısı Cinayeti»ni edebiyatımızın unutulmaz yapıtlarından biri haline getirmiştir.

- Yaşar Kemal'in kendine özgü anlatımı, yöresel özellikleri yansıtan ve halk kültür değerlerinden yararlanan kıvrak dili, 8/c bakımından da yönetmeliğe uygun bir durumu ortaya koymaktadır. Atasözleri ve deyimler, Çukurova yöresinde kullanılan sözcükler halk kültürüne ve Türk diline yeni boyutlar kazandırmakta, böylece ulusal kültürün genişlemesine ve yaygınlaşmasına olumlu bir katkıda bulunulmaktadır.

Bana öyle geliyor ki, sanat değerinin yanı sıra, bir malzeme koleksiyonu olarak da, Yaşar Kemal'in bu romanı dilcilerin olduğu kadar, halk bilimcilerinin, botanikçilerin, zoologların ve sosyal bilimcilerin Çukurova bölgesine ilişkin araştırmalarında bir başvurma kitabı niteliği kazanabilecektir.

Madaralı Roman Ödülü'ne aday romanlarda aranılan niteliklerden 8/a ve b'de saptanan, - halktan yana ilerici bir öze sahip bulunmak - Cumhuriyet ve demokrasi ilkelerine ters düşmemek, öyle görünüyor ki, kesin sınırlarla birbirinden ayrılması kolay olmayan iki nitelik olduğu kadar, anlamı ve içeriği bakımlarından da tartışmayı gerektiren bir konudur. Bu nedenle, değerlendirmenin topluca yapılması yeğ tutulmuştur:

o «*Demirciler Çarşısı Cinayeti*» ilerici öze sahip bir yapıttır. Doğada olduğu gibi, toplumlarda da bir diyalektiğin egemen olduğu, alışılmış olan düzenin çelişkileriyle ileriye dönük sıçramaların ve köklü değişimlerin meydana geldiği, toprağa yerleşmenin aşiret törelerinde, tarımda makineleşmenin de ağa - köylü ilişkilerinde değişmelere yol açtığı, romanın geniş örgüsü içinde, belirginlik kazanmaktadır.
Mevcut düzenin uydusu durumunda bulunan tiplerle düzene karşı çıkmak zorunluluğunu veya gereğini duyan tipler, kuşaklar arasındaki görüş farkları, kasabada yoğunlaşan eşraf ve yandaşı bürokratlarla çıkarcılar, çok partili ortamda «Akçasazın Ağaları»nın yüklenecekleri yeni fonksiyonların ilk işaretlerini de vermektedir. Romanın en çarpıcı bölümlerinden biri olan (41), sayfa 484 - 491'de «tüyleri yıldır yıldır genç bir ceren»le «bakır kanatlı yırtıcı kuş»un, bana sim-

gesel de görünen ölüm-dirim savaşını anlatırken «güçlü»yü de kanadı kırılmış olarak ortada bırakması ile Yaşar Kemal, tek başına güçlü olmanın yeterli olmadığını, haklı olmak da gerektiğini dile getirmiş olmaktadır.

o Yaşar Kemal'in 1973 Madaralı Roman Ödülü'ne aday gösterdiğim yapıtı elbette kusursuz değildir. Kendisini coşkuya kaptıran yazar belli bir planın sınırlarını zorlamakta, tekrarlar, abartmalar ve romanın özü ile uyumlu sayılamayacak ayrıntılarla sözü uzatmış görünmektedir. Ne var ki, büyük bir dil ustası olarak korumayı başardığı sürekli gerilim, okuyucuyu saran ilgi, öfke ve umut, şaşırtıcı hayal ve hakikat zenginliği ile «*Demirciler Çarşısı Cinayeti*» yine de roman dünyamızı zenginleştiren önemli bir yapıt sayılmak gerekir.

İstanbul, 22 Mart 1974

Gerekçeli Rapor'da işaret ettiğim «nitelikler»in tartışılmasına da bir vesile olması dileğiyle, yönetmelikte engelleyici bir madde bulunmayışından da yararlanarak, bir örneği dosyalarda yer alan bu raporun kamuoyuna açıklanması yeğ tutulmuştur. Böylece, Türk Dil Kurumu çevrelerinde sürdürdüğüm bir tartışmanın, kendi hesabıma, bir örneğini de vermiş oluyorum.

---

[1] *Bk. Oktay Akbal,* Ölümsüz Oyun, *İstanbul 1974, s. 99-101.*

BU DÜNYADA NÂZIM KALDI

Afşar Timuçin

«Bunu şunun için yazıyorum ki, bizde realist edebiyat denince biraz da tuhaf bir provensiyalizm, bir mahallî örf ve âdetleri kılı kırk yararcasına tasvir anlıyorlar» diyordu Nâzım Hikmet, Kemal Tahir'e yazdığı bir mektupta. Nâzım Hikmet bu sözleri söyleyeli otuz yıl oldu, o günden bugüne bu anlayış hiç değişmedi. Abartılmış yerellik, evrenselliği öldürür. Kitaplarımız Avrupa'larda, Amerika'larda şakır şakır satılsa da. Evrensele ulaşmak, Türkçe söylerken, Almanca söylerken, Rusça söylerken, bütün dünya insanına konuşmaktır. Nâzım Hikmet, ortak bir insanlık diliyle yazıyor gibiydi, öyle evrensel, o kadar herkes için. Çok sevdiğim Aragon'u dili engeller; dili bırakmaz ki Aragon buraya geçsin. Dil engelini çok uğraşırsanız bir ölçüde aşarsınız. Ya yazdığınız insan bir başka ülkenin insanına merhaba bile demiyorsa? Provensiyalizm ilgi çekicidir, bir başka ülkenin insanını uyarır, bambaşka ülkelerin insanlarını meraktan kıvrandırır. O kadar. Tâ nerelere ulaştırdığınız sesin, bir gün bir siyaset adamının sesi gibi kısıldığını, toprağa gömülüp dirilmezlik uykusuna daldığını görürsünüz. Nâzım Hikmet, evrensele dudak büken yerelliğin karşısında oldu hep. Karşısında oldu ama, ne yapsın, böyle bir yerelliği çoktan tezgâhlamışlardı. Halkın can düşmanları, bugün böyle bir yerelliğe bilet kesiyor. *Sağırdere*'yi, yerelliği aşan bir eser diye alkışlamaya kalkıyordu Nâzım. «Fakat sen tıpkı yumurtladığı yumurtanın ne olduğunu bilmeyen bir sersem tavuk gibisin» dediği Kemal Tahir'in *Sağırdere*'sini. «Mesele, Türk edebiyatı köylü şairleri taklit etmeli gibi değildir.

Mesele, Türk edebiyatı en geniş Türk diliyle konuşmalıdır tarzındadır.»

Yerel olanı yansıtırsınız, ne güzel ayna tutuyor derler. Bu, sizin için yapılabilecek övgülerin en büyüğüdür. Oysa, sanatın anlamı daha büyük. «Değişmekte olanı görüp /içine girip/ değiştirmektir hüner.» Evrensele açılmak demek, insanı her yanıyle kavrayan bir tutumu, bir anlayışı benimsemek demektir. İnsan, sanatı bunun için yaratmıştır, bilerek bilmeyerek. «İnsanlar daha güzel günlere insanları taşır», insanda olanı ortaya koyarak, olmayanı belirleyip oldurmaya çalışarak. Buradaki derinliği, buradaki insan sıcaklığını, buradaki yükümlenmeyi görmezden geldiğiniz zaman, marşçılıktan provensiyalizme kadar her olmazlığı baştacı edersiniz. Sol gösterip sağ vuranların propagandasıdır: Nâzım, ideolojisine rağmen güzel şiir yazmayı başardı, gibilerden bir şeyler gevelerler. Nâzım'ın büyüklüğü, bir insan sevgisini bir inançla temellendirmesinden, sonra bu sevgiyi dünyanın en ıssız köşelerine kadar eliyle, diliyle, gönlüyle götürmesinden geliyordu. Hepimizin kötü şiirimiz vardır, ama hiç birimize marş yazdıramazlar. «Sıhhatli, umutlu, hattâ yumuşak kederli şiir insanlara lâzımdır. Ondan sakınmak, onu hor görmek bir çeşit sol çocukluk hastalığıdır.» Bunları da Nâzım Hikmet söylüyor.

Evet ama, dur ben yereli boşvereyim de evrensele gideyim, bu galiba daha sağlam, diye yola çıkmak olmaz ki. Yaşamak ciddî iştir, sanat da. Kendinizi edilgin bir yaşayışın sularına bırakacaksınız, sonra da akşam yatarken evrensel sanat yapacaksınız, olur mu! Mide ister, bilek ister, kafa ister, yürek ister, her şeyden önce de çaba ister. Falanca gazetenin patronunun gönlüne göre altı yüz sayfalık bir roman döşeneceksiniz, onu bitirip öbür yayınevi patronunun peşine gideceksiniz. Ev-

rensele yöneliş, sizden bir amatör ruhu isteyecektir. Amatörlük deyip geçmeyin, karşılıksız iş yapmak her zaman zor iştir. Zaten insan gibi yaşamak zor iştir. «Yaşamak: ümitli bir iştir sevgilim, /yaşamak:/ seni sevmek gibi ciddî bir iştir...»

Yerelin etkinliği, evrenselin sularında yitip gider. Sonunda bir tek tarih vardır, bu tarih unutur insanın ayrıntılarını, insanın temel anlamlarını saklar her çağdan, sonunda olayları bile yazmaz olur. Eski bir gerçektir, Herakleitos'dan beri: «aynı kiraz dalı bir kere bile sallanmaz aynı rüzgârla.» Tarihi, edilgin bir yaşayışın dinlenme duraklarında yaratamazsınız. Yaşam, gelişigüzel etkinliklerle çözümlenemeyecek kadar karmaşık gerçekliklerle örülmüştür. Doğruyu yanlıştan ayırmak, yalanı ortaya koymak, doğruyu savunmak, yetkini gerçekleştirmek kolay mı? «Yine yalan söylüyor antenler: / alın teri tacirleri kapatabilsin diye defteri yüzde yüz kârla.» Antenler yalan söyleyecek, siz bu yalanı ortaya koyacaksınız. Ve hep o umudu yaşatacaksınız: «Bu dünya, bu korsan gemisi batacaktır, / taş çatlasa batacak.»

Hapisanelere, kentlere, kıtalara, dünyalara sığamayan bu yürek; annesini bile sülbünden gelmiş çocuğu gibi seven bu yürek; geçmişten sıkılan ve hep olacak olanı düşleyen bu yürek, bütün dünyanın şarkısını söylerken, küçüklükleri utandıra utandıra, bundan on bir yıl önce durdu. Bu yürek, hiç dinmeyecek bir ses olarak, sayfalarda, kulaklarda, bilinçlerde kaldı; etkin bir ses olarak. Bazı kişiler ihtiyarlamayacak, bazı dünyalar müzelere düşmeyecektir. Onun deyişiyle, ya hiç yokmuş gibi unutulur, ya bir dakka bile çıkmaz akıldan. Eksiksiz yüceliklerin yanında bütün özürler, sakınıklıklar, ileri görüşlülükler gülünç kalır. Eksiksiz bir yücelik, yanlışlarını bile önünde sonunda doğruya dönüştürür. Şim-

di, cücelerin ulaşamayacağı bir yerdedir, geçmez bir evrenselliktedir Nâzım. Övgülerin de, yergilerin de, kurnazca küçültmelerin de ulaşamayacağı bir yerde. Artık onu dostun sululuğu bile yaralayamaz. Öğretecektir bu koca yürek her gelene: inanmak yetmez, yaşamak esastır; yaşamdır inancı doğrulayan. «Yaşamak ne güzel şey...»

o

DUYURU

Yeni Ufuklar, 249. sayısıyle (yani bu sayısıyle) yirmi ikinci yayın hayatına giriyor. Orhan Burian'la başlatılan dergimizin, derginizin bunca yıl sürüp gitmesinde siz vefalı okuyucularımızın büyük, hattâ büyüğün büyüğü bir payı var.

Özgür düşünce doğrultusunda, hiç bir iktidara yaranmadan, okuyucularının sıcak ilgisi dışında hiç bir güce dayanmadan, dirençle, isterseniz inatla yayınını 22 yıl sürdürmesi, sürdürebilmesi, bir edebiyat ve düşünce dergisi için kıvanç verici bir şeydir.

Yeni Ufuklar, okuyucularından gördüğü ilgi ile yaşayan, ilânsız reklâmsız yaşamaya çalışan ve de yaşayan sayılı dergilerden biridir. Onun tek dayanağı, tâ başlangıçta olduğu gibi bugün de, abonelerinin kesiksiz ilgisi olmuştur, bundan sonra da olacaktır.

Yeni Ufuklar'ı, gittikçe artan baskı giderlerine rağmen yaşatmak istiyorsanız, siz vefalı okuyucularımızın bize dost elinizi uzatmanızı, obanelerimize aboneler katmanızı bekliyoruz.

ÇEŞİTLEMELER
II

Vedat Günyol

AYRICALIK

Tek parti döneminin, genellikle, İnönü'nün egemen olduğu günlerin (İkinci Dünya Savaşı günleriydi bunlar), solcu çevrelerinde, hapislere girmemiş, hücrelerde, tabutluklarda ölüm kalım saatleri, günleri, haftaları, ayları geçirmemiş olmak bir çeşit aşağılık duygusu yaratmaktaydı, kendilerini - yalancı dolancı, aşağılık egemen politika çevrelerine inat - halkın esenliğine adamış olanlarda. İşkencelerden geçmiş olanlar, saçı sakalı yolunmuş, tırnakları sökülmüş olanlar, olmayanlara - bir çeşit ilkel, çocuksu ama kinci bir tutumla - üstten bakarlardı. Tırnakları sökülmüş ve bir ara akıl dengesini yitirecek durumlara düşmüş bir ressamın; adı solcuya çıkmakla birlikte, bir süre, yüksek devlet katlarında görevini sürdüren Sabahattin Eyuboğlu'na diş bileyen, her fırsatta, gerek arkadan, gerek yüzüne karşı onu suçlamayı kendine iş edinmiş bir ressamımızın böylesi kinci bir tutumunu unutamıyorum. Yıllarca önce, bir dost toplantısında, *Bu Melek Satılık Değil* adlı bir ortak çeviri dolayısıyle, Eyuboğlu'nu ve beni, bir Amerikan ailesinin kokuşmuş yaşantısını dile getiren bir oyunu sahneye aktarıp, sol eyleme yan çizmekle suçlamıştı. Haklı mıydı, değil miydi, bilemiyorum.

Bugün birtakım solcularımız, Türkiye'nin esenliğine yüreklerini, kafalarını adadıklarında kimsenin kuşkusu olmayan ama, bunca deneyden sonra kendi içlerinde dostu düşmanı ayırdetmesi gereken solcularımız, kar-

deşlerimiz, yine de birbirlerini kaytarmacılıkla suçlamaya kalkışıyorlar. Ne hazin, değil mi?

Adlarını *eski tüfekçi*'ye çıkaran, üstünlük iddialarıyle, en azından kendileri kadar yurdun esenliğine gönül vermiş insanlara dil uzatmayı kendi açılarından erdem sayabilen, ama sıkışınca puntuna getirip postlarını yurt dışına kaçmakla kurtaran kimselerin etkisindeki bir sürü gencin, iyi niyetli gencin amacını şaşırmış hırçınlığını yine de hoş karşılıyoruz. Hapislere düşmek, işkencelere uğramak, hapislere düşüp işkencelere (her nasılsa) uğramamış olanlara karşı bir üstünlük sağlar mı?

12 Mart sonrasının tutuklamalarına bir bakalım. Sabahattin Eyuboğlu, Azra Erhat, Magdi Rufer, Tilda Gökçeli ve ben, Türkiye Gizli Komünist Partisi'ni kurmakla suçlanıp, tanımadığımız nice aydınla birlikte, dört ay Maltepe askerî cezaevinde yattık. Var mıydı böyle bir parti? Yoktu. Bir düştü bu, yurt güvenliğini korumakla görevli Emniyet güçlerinin, sorumsuz ajanlarından gelen uydurma raporlara dayanarak - yüksek makamlara hoş görünmek çabası içinde - hazırlayıp kotardıkları bir senaryoydu daha niceleri gibi. Şimdi, bizler hapislerde yattık diye, yatmayanlara karşı bir ayrıcalıklı üstünlük taslayabilir miyiz?

Elbette hayır! Ama, bu dönemde hapislere girmek bir şanstı bizim için, hiç değilse benim için. Hattâ bir onurdu. Biz, Türkiye'nin esenliğine yüzde yüz iyi niyetle inanmış, bu uğurda canlarını ortaya koymuş insanlarıyle, gençleriyle dirsek dirseğe yaşadık dört ay. Bizler, bugün dolgun emeklilik maaşıyle yetinmeyip, özel teşebbüs firmalarından birinin yönetiminde söz sahibi olan bir generalin sıkıyönetiminde yaşadık o günleri.

Maltepe cezaevinin, o otuz otuz beş kişilik bodrum koğuşunun boğucu havasında geçen günleri de, bir Ha-

run Karadeniz'le, bir Necmi Demir'le, daha başkalarıyle karşılaşmanın mutluluğunu nasıl anlatayım size. İnsan öldürmekle suçlanan Necmi, insanın yüreğini ağzına getirecek kadar temiz, iyi niyetli bir insandı.

Bir gün, o demir telli ufacık pencereleri açık tutulmasa, otuz beş kişinin nefesiyle boğulup kalmak işten bile olmayan basık tavanlı koğuşta, pencereye vuran bir serçe yavrusunu, kartondan bir kutu içinde barındırıp, gece gündüz onu beslemeyi kendine iş edinen Necmi Demir'i anımsıyorum, anımsayacağım da sevgi ve saygıyle. Necmi Demir katil olabilir miydi, o bir serçe yavrusuna karşı yüreği sımsıcak bir sevgiyle çarpan Necmi Demir?

Düşünüyorum da, bir türlü inanamıyorum, bu güzelim gençlerin yurt düşmanı sayılmalarına.

Bir yandan eski tüfekçilerin, bir yandan kışkırtıcı polis ajanlarının ağına düşmüş bu gençleri anlayan, anlamaya çalışan bir tek politikacı çıkmadı. Çıkamadı. Çıkamazdı da. Çünkü, o politikacıların rahatları, sür git konforları, o gencecik insanların, sille tokat, yumruk tekme, horlanıp hapislerde yatmaları, ölüm cezalarıyle yargılanmaları pahasına devam edebilirdi ancak.

Bütün bu insanlık dışı işkencelerden, hapislerden, zindanlardan geçen; geçmese de, beraberlik duygusu içinde - haklı bir öfkenin tavında tavlanmış olan - iyi niyetli, yurtsever - sapına kadar yurtsever - gençlerin hesap sorma tutkusu içinde, kendi ülküdaşlarına saldırmaları, saldırabilmeleri bir ölçüde hoş karşılanabilirdi. Asıl düşmanlarını, ırkçısı turancısı, süleymancısı bozkurtçusu ile bütün bir çıkarcı *güruhu* bir yana bırakıp, kendi içlerinde hesaplaşma çabasına girişmelerinde de güzel bir yan var elbet. Ne var ki, bu hesaplaşma, gerici, namussuz güçlerin ekmeğine yağ sürmektedir.

Katillerin, ırz düşmanlarının, vergi kaçakçılarının

bağışlandığı bir ortamda, kader ve ülkü beraberliğinde kenetlenmenin bilincine varabildiğimiz anda, sola, yani insan onurunu, sağlığını, esenliğini her şeyin üstünde tutan görüşe ve davranışa zafer kapılarını açabiliriz.

SAĞ'IN GÜCÜ

Türkiye'de sağ - sol çatışması, 27 Mayıs'a, hattâ daha sonralara varıncaya kadar, halkın, büyük çoğunluğun dışında sürüp gitmekteydi, sol diye nitelenen küçük bir aydın çevreyle, sermaye uşağı «besleme» basında kalem oynatan bir sürü yalancı, düzenbaz yarı aydın arasında. 12 Mart Muhtırası'nın balyozlu yönetimi, bu çatışmayı, sol'un aleyhine, halka indirmeye çalıştı, solcu avına paralı ihbarlarla prim vererek. Ama, ne oldu sonunda? Silâh geri tepti ve 14 Ekim seçimlerinde, akıl almaz bir işkence uygulamasıyle ezilmek istenen sol, halkın gözünde lâyık olduğu saygınlığı buldu. Artık sol, aile namusu, vicdan özgürlüğü bilmez diye tanıtılan, ırz ve servet düşmanı diye belletilen sol, *umacı* olmaktan kurtulmuş, kimin kurt, kimin kuzu olduğu büyük bir çoğunlukça anlaşılmıştı. Ama, sağcılar bu yenilgiyi kolay kolay yedirebilirler miydi nefislerine? Yediremezdiler. Nitekim, Af Yasası dolayısıyle, söylentilere göre, 25 milyonu bulan bir servet, sol eğilimli, yani halkın esenliğini, gerçek esenliğini kendine dert edinen bir hükümeti çökertmek için kullanıldı.

Para, rüşvet, makam, rütbe, yemlik dağıtarak iktidarı elinde tutmak, sağ'a vergi bir yoldur. Sağın bütün gücü, paranın pulun ayartamadığı namuslu insanları, yalanlar dolanlar, iftiralarla kazanabilme olanaklarındadır.

Sağ'ın gücü, insanın gözünün içine baka baka, rahatça yalan atabilmesinden gelmektedir. Büyük çoğunluğu okuma yazma bilmeyen, kör inançlara saplanmış bir toplumda, kerli ferli, dinden imandan yana görünen, *oturaklı*, içinden kof, dışından görkemli politikacıların sözü ne yazık ki, daha gür çıkmaktadır. Öyle olmasa, Af Yasası'nı kuşa çevirebilirler miydi kolay kolay, halkın sağduyusunu saptırmadan?

Sağ'ın gücü, yalana dolana dayanmaktadır derken, sağduyu sahibi herkesin yaşadığı güncel olaylardan söz etmek değildi niyetim. Ben, daha çok, geçmişten bugüne uzanan sahteciliklerden örnekler vererek, doğruların nasıl çarpıtıldığını göstermek istiyordum.

Size, arkadaşlarımın ve benim ilgili olduğum olaylara, sorunlara değinen örnekler vereceğim, ister istemez. Fransız şairi Aragon, «İnsan, kendi türküsünden başka hangi türküyü çağırabilir?» diyor. Ben de, size kendi türkümden başka bir türkü çağıramam ki. Çağırsam da, beceremem, sahte düşerim.

Babeuf'ün, S. Eyuboğlu ile çeşitli yazılarından yaptığımız çevirileri DEVRİM YAZILARI adıyle yayınlamıştık 1964'te. Kitabın toplattırılması üzerine, Edebiyatçılar Birliği'nin protestosu, gazetelerde yoğun bir sağ - sol tartışmasına yol açmıştı. Bizi tutan üç dört sol eğilimli gazeteye karşılık, sağ eğilimli on on beş gazete yaylım ateşi açtılar bize.

Görevleri neydi bu gazetelerin ve gazetecilerin? Solu, yalan yanlış, her çeşit yoldan suçlamak. Bakın, *Zafer* (Ankara) gazetesinde, Tarık Servet adında zavallı bir yazarcık ne yazıyordu «Basında Solcu Yazarlar» başlığı altındaki yazısında:

«Sabahattin Eyuboğlu, aşırı solcu dergilerin aşırı solcu yazarıdır. Halen *Vatan* gazetesinde yazmaktadır.

Bir beynelmilel ihtilâlci ve komünist eserini Türkçeye tercüme etmekten dolayı hakkında takibat yapılmaktadır.»

Yalanın yalanı, uydurmanın uydurması bir suçlamaydı bu. Bir defa, Sabahattin Eyuboğlu *Vatan* gazetesinde hiç yazmamıştı. Beynelmilel komünist dediği Babeuf, beynelmilel değil, sadece Fransız Devrimi'nde (bizim tarih kitaplarında adı bile geçmeyen bir yazardır), Robespierre'i desteklemiş, Marx'ın «patates çuvalı» diye nitelendirdiği bir namuslu insandı.

Geçelim bunu, tutarsızlığını bağışlayarak. Gelelim, *Yeni İstanbul* gazetesinde TERCÜME CİNAYETİ başlıklı bir yazıda, S. Eyuboğlu ile beni, Sartre'ın *Siyaset Çarkı* adlı eserini çevirmekle suçlayan V. Bürün adındaki zavallı bir yazarcığın suçlamalarına.

Şöyle yazıyordu bu zavallı yazarcık: «Bir misâl olarak Sertre'ın *Siyaset Çarkı*'nı gösterebiliriz. Bu orta hacimli kitap, Türkçeye iki kere çevrilmiştir. Birincisinin üzerinde Güzin Sayar, ikincisinde se Eyuboğlu ve Günyol imzaları var. Sartre'ın bu eserinde taammüden katle raslanması sebepsiz değildir.»

Bu zavallı yazarcık, biri Ataç Kitabevi (Güzin Sayar), öbürü Toplum Yayınevi (Tahsin Saraç - Raik Alnıaçık), tarafından yayınlanan iki çeviriyi, görmeden, görme zahmetine katlanmadan, kulağına üflenen emirlerle ele alırken, ne büyük gaflar yaptığının farkında olamamıştır. Babeuf dolayısıyle sola çatma gereğini duyan sağcı çevrelerin kapı kulluğunu benimsemiş olan bu yazarcık, namusluca davranıp, çevirileri incelemeden - emir emirdir diye - bizlere saldırmayı bir görev saymış kendine.

Aynı zavallı yazar, ya da yazarcık (aslında hiç biri değil), *Yeni İstiklâl* gazetesinin *Sanat* sayfasında, «Türk

Edebiyatı Bizi Nereye Götürmek İstiyor» başlığı altında, ahkâm döktürmeye kalkışmış. Şöyle diyor bir yerde: «İnsanı sadece bir hazım cihazından ve istihsale yardımcı makine veya müstahsilden ibaret sayan solcu edebiyat, yukarıda işaret ettiğimiz nüfuz etmelerle, bugün Türk edebiyatını kendi istediği kılığa sokabilecek bir kudret derecesine gelmiştir.»

Ne itiraftır bu! O, yermeye çalıştığı, hiçe indirmeye çabaladığı solcu yazarların üstünlüğü karşısında, düştüğü aşağılık duygusunu dile getiriyor farkında olmadan.

Geçelim bu zavallı yazarcığı da. Gelelim büyük (!) bir yazara, Orhan Sayfi Orhon'a, Mustafa Kemal'in Kurtuluş Savaşı günlerinin Ankarasına kabul etmediği, bu yüzden Atatürk'e de, Devrimlere de, iyiden güzelden yana ne varsa hepsine de düşman olan Orhan Seyfi'ye.

Sağ, acımasızdır demiştim. İşte size canlı bir örneği! Yıl 1966. 8 Mart'ta, Namık Kemal Ortaokulu öğrencilerinden Gürbüz Şimşek adında 15 yaşında bir öğrenci, komünist propagandası yaptı gerekçesiyle, tutuklanıyor, saçları kesilerek, yankesiciler, hırsızlar koğuşuna atılıyor.

Suçu nedir bu delikanlının? Tarih öğretmeni, öğrencilerine bir ödev vermiş, Atatürk ile bir yabancı büyüğü kıyaslayın, demiş. Gürbüz Şimşek de, kalkmış, Atatürk ile Lenin'i kıyaslamış. İkisinin de büyük birer devlet adamı olduğunu, ama Atatürk'ün daha büyük olduğunu söylemiş, daha doğrusu yazmış. Yazılı ödevini sınıfta okumuş. Olacak şey mi bu? Lenin, Atatürk'le kıyaslanacak bir devlet adamıymış! Ne yapsın zavallı öğretmen? Sınıfta, çeşitli düşünüşe bağlı ailelerden gelme öğrenciler var. Öğretmen, böylesi bir kıyaslama karşısında hiç bir tepki göstermedi, diyenler çıkabilir. Akşam evlerine dönen öğrenciler, durumu ana babalarına anlata-

caklar. Onlar da, yemeyip içmeyip, ertesi gün dayanacaklar müdürlüğün kapısına, olmazsa, Bakanlığa kadar dilekçeler yağdıracaklar. Öyle bir ortam yaratılmış ki, herkes, söylediğinden söylemediğinden, düşündüğünden düşünmediğinden sorumlu tutuluyor. Lenin'in büyük bir devlet adamı olduğunu söylemek, yazmak değil, düşünmek bile suç sayılmakta. Zavallı öğretmen (belki de zavallı değil, Lenin'e bilerek bilmeyerek diş biliyordu), kalkmış, postunu kurtarmak için 15 yaşındaki öğrencisini, o koruyup kayırması gereken öğrencisini resmî makamlara ihbar etmiş, içimizde bir komünist var, diye.

Ne hazin bir durum değil mi? Ama, işin hazinliği bununla kalmıyor. 15 yaşındaki körpecik öğrenci hapislere atıldıktan sonra, sağcı gazeteciler, mal bulmuş mağribî gibi bu olayı ele alıp, sol'a yükleniyorlar.

Bu yüklenenlerin başında, Bay Orhan Seyfi geliyor, her çeşit aklı, mantığı, sağduyuyu hiçe sayarak.

Bakın, *Son Havadis* gazetesinin *BİR BAKIMA* adlı sütununda, bu bay, *Küçük Kahraman* başlığı altında neler yazıyor:

«On beş yaşında bir ortaokul öğrencisinin komünist propagandacılığı yüzünden hâkim kararı ile bir gün nezaret altına alınmasına karşı koparılan kıyametleri samimî buluyor musunuz?

«Gazeteler iktidara hücum etmek için bu öğrencinin saçlarının kesilmesini ayrı bir vesile saymaktadırlar. Bu olaydan sonra yaşı on dörde indirilen bu masum meleğin çok mu güzel saçları vardı? ... Hiç de güzel saçlı bir genç değil. Yapağı gibi bir saç... Kesilince büsbütün çirkin olmuş!»

Kendi kafasında saç kalmamış, keleşe dönmüş bir yaşlı adamın, iktidar yardakçılığı yapayım derken, ne denli çirkinliklere düştüğünü görmek, gerçekten yürek-

ler acısıdır. Saçın, bir delikanlı için ne denli önemli olduğunu bilmezlikten gelmek bağışlanmaz bir anlayışsızlıktır her şeyden önce. Saç, erkek olsun, kadın olsun, herkes için, insan güzelliğine anlam katan bir öğe değil midir? Bugün, Hippi'lerden, bütün dünyaya, bu ara bizim dünyamıza, yüzyıllardan kalma alışılmışlığa bir tepki güzelliğiyle armağan edilen uzun saç modası (modalar, aslında aptalca bir şeydir), moda sapıklığını aşan bir düzeye ulaşmıştır. İsa'dan dört beş yüz yıl öncesinde, Lakedemonyalılara yasalar koyan Lykurgos, saçın önemini anlamıştı. Savaş hazırlığına başlayan gençlere, saçlarını uzatma özgürlüğü tanıyan Lykurgos, yolunmuş tavuğa dönen bir kafa ile, saçı başı yerinde bir insanın ruh durumu arasındaki büyük farkı hesaba katmıştı. 12 Mart Muhtırası'nın sıkıyönetiminde, solcu avcılığı saplantısı içinde, gençlerin saçlarını sıfır numara kesmeye kalkanlar, saçın insana verdiği güven gücüne - bilinçli bilinçsiz - inanmış olmalıydılar.

Lise öğretmenliği günlerinden kalma bir anımı anlatayım size. Lise son sınıflar arasında, şimdi anımsamadığım bir konuda bir «münazara» tertiplenmişti. Bir öğrencim, sınıfta sessiz sedasız, ortanın üstünde bir düzeyde görünen bir öğrencim, «münazara» kürsüsünde, ileri düşünceleri savunan, hem de yetki ile savunan bir hatip olarak sivriliverdi birden. Liselilere tanınmayan bir saç gürlüğü içindeydi. Kürsüde, rahat konuşmasının sırrını, uzun saçına borçlu olduğunu ileri sürmüştü. Dershane sıralarında pısırık denecek kadar silik görünen bu öğrenci, rahat konuşabilme olanağını, saçlarının uzunluğunda buluyordu. Münazaranın ertesinde, o öğrenciyi, koridorda müdür yardımcısı ile konuşur bulunca, içime anlatılmaz umutlar girmişti. Müdür yardımcısının onu, bu güzel konuşmasından ötürü kutladığını

düşünmüştüm. Yanılmışım. Müdür yardımcısı, o kafasında bir tek saç bulunmayan müdür yardımcısı, «saçını kestir» diye tehdit ediyormuş meğer onu, okulun kurulu düzenini sözüm ona, korumak amacıyle.

Hep bu kurulu düzeni koruma kaygısı (aslında kendi kurulu düzenlerini, rahatlarını koruma kaygısı) değil mi, sermaye güçlerinin beslediği gazetelerde, dergilerde, bir sürü kabak kafalı, sırtlan cakalı irili ufaklı yazar çizer bozuntularını, ileriden yana, iyiden yana ne varsa hepsine saldırtan, acımasızlığın, vicdansızlığın son kertesindeki yalanlar dolanlarla?

Ama, yalancının mumu yatsıya kadar yanar. 14 Ekim seçimleri bu doğrultuda yabana atılmayacak bir umut ışığı getirdi. Yatsı geldi geliyor.

o

Süleyman Edip Balkır

DİPTEN GELEN SES
ARİFİYE KÖY ENSTİTÜSÜ
(1940 - 1946)

Hür Yayınevi
Ankara Cad. 99, Babıâli Han, Kat 3
25 TL.

Ölümünün 14. yılında

TONGUÇ'UN SESİ

M. Başaran

Alnında «Hakikî mürşit ilimdir» yazılı o koca yapının önünde hep şaşırıyorduk. Her yanı ışıktı, şıkır şıkır mermerdi, sütundu, gözalıcı renkli taştı. Daha giriş kapısında ayaklarımız birbirine dolaşıyordu. Saçları biryantinli, hep gölgede yaşamış, yesyeni giysili delikanlılar geçiyordu yanımızdan; düş gibi kızlar geçiyordu; saçlarını, eteklerini savurta savurta, kırıta kırıta... Eteklerinin rüzgârı, vücutlarından yayılan koku büsbütün aklımızı karıştırıyordu... Ya o, odaların kapılarındaki madenî etiketlerde parlayan doçent, profesör isimleri... Pırıl pırıl salonlar, kürsüler, bambaşka bir saygıyla oturduğumuz sıralar...

Saraydan farkı yoktu bize göre Dil Tarih Coğrafya Fakültesinin...

Öğretmenlerimiz tamam olmadığı için haftanın bir iki gününde buraya geliyorduk. Daha istasyonda gözler bize çevriliyordu. Bu boz giysili, asker postallı, haşlak yüzlü yabancılar da kimdi? İşçi deseler, ellerimizde kazma kürek yoktu. Nereye gidiyorduk kumanyalarımız, kitaplarımızla? Fakülteye yöneldiğimizi görünce, birikip ardımızdan bakıyorlardı. Taş çatlasa, üniversite öğrencisi olduğumuza inanmazlardı.

Ürkek ürkek merdivenlerden çıkıyor, bir dersliğe doluyorduk. Şakası yoktu, uzak köylerin taş kıran, tarla süren, kireç yakan, duvar ören çocukları da üniversite öğrencisiydi işte... Başkentliler kadar biz de yadırgıyorduk durumumuzu. Olağanüstü yaratıklar gibi geliyordu

bize kürsülerde konuşanlar... Saatlerce gözlerinin, ağızlarının içine bakıyor, birini kaçırmamaya çalışıyorduk dediklerinin.

O gün, erken çıkmıştık fakülteden. Ortalık günlük güneşlikti. İlkyazdı. İçimizi gıcıklayıp duruyordu başkent havası... Yaşlarımız on sekiz, on dokuz... Damarlarımızda bir özsu coşkunluğu... Caddelerde dolaşmak, daha yakından görmek istiyorduk başkentlileri... Vitrinler, yarı çıplak mankenler, hele onlara benzeyen açık kollu, basma entarili kızlar bi güzeldi ki... İsmet Paşa Kız Enstitüsü dağılacaktı biraz sonra... Az ileride Gençlik Parkı vardı...

«Çocuklar!» dedi Eğitimbaşı Tahsin Baba, «Bugün yarın dersler tamam. Üniversite askerlik kampına katılacaksınız beş on gün sonra. Şuradan Sarıkışla'ya uzanalım da, giysilerinizi alıverelim.»

Soğuk su dökülmüş gibi oldu tepemizden aşağıya... Akşam üstü kalabalığı başlıyordu caddelerin, kaldırımlar cıvıl cıvıldı. Sırası mıydı şimdi bunun? Tâ Sarıkışla'dan kamp giysilerini al, sonra da sevkiyat askeri gibi boydan boya çarşıyı geç... Olacak iş miydi? Tahsin Baba'nın gayretkeşliğiydi canım. Başka bir yolu mu yoktu? Nereden çıkarıyordu bunu?

Duymazdan gelip Ulus'a yöneldi öndekiler.

«Durun çocuklar» diyordu Tahsin Baba, «Gözünüzde büyütmeyin bu işi... Utanılacak, çekinilecek bir yanı yok. Siz dersteyken Bakanlığa uğramıştım ben. 'Gelmişken bari kamp giysilerini de alsınlar' dedi Hakkı bey... Gitmezsek acayip olur.»

Hakkı Bey adı geçince, duraklama oldu bir. Madem o demişti, elbet bir düşündüğü vardı. Sarıkışla uzak sayılmazdı. Başka bir gün dolaşabilirdik başkent

caddelerinde. Ne çıkacaktı orada burada ağız açmaktan? Alıp gelmeliydik şu giysileri...

«Yok canım» diyordu bazıları, «Hakkı Bey'i filân görmemiştir, kendi fikridir... Daha henüz saray gibi yapıdan çıktık. Profesörlerin Latince sözcükleri kulaklarımızda... Ardından hamallık... Yüksek öğrenim yapıyoruz be. Ne hakkı var keyfimizi bozmaya? Tutsun bir araba, getirtsin giysileri... Topluca okula dönelim ama, gitmeyelim şu Sarıkışla'ya...»

Küme dalgalandı, tartışma başladı. Zor bir durumdu. Çoğu gitmek istiyordu ya, direnenler de vardı. Bölünmemeliydik. Başı çekenler, şaşkınlıktan yararlanıp sürükleyiverdiler topluluğu. Yalvarıyor, sertleniyor dinletemiyordu sözünü Tahsin Baba. Epey açılmıştı ara. Kireç gibi yüzüyle kalakalmıştı cadde ortasında.

Ancak Hasanoğlan'a döndüğümüzde kendimize gelebildik. İyi olmamıştı, düpedüz, Eğitimbaşı'na karşı gelmek, onu dinlememekti yaptığımız... Başkaldırmaktı bir çeşit... Hem de niçin? İçimiz içimizi yiyordu. Hep öndekilerdeydi suç. Nasıl da kapılmıştık? Kızıyor, yükleniyorduk başı çekenlere. Onlar kışkırtmasa...

Yemekten sonra Yapı Kolu'nun büyük salonuna çağırıldık. Toplantı vardı. Tonguç gelmiş, bizimle görüşmek istiyordu. Başlarımız önde, içlerimiz ezgin, yürüdük. Bir küçücük iş nerelere varmıştı? Değer miydi? Nasıl bakacaktık Tonguç Baba'nın yüzüne, ne diyecektik şimdi?.. Herkes duvar diplerine, arkalara gidiyordu...

Kocaman gövdesi, kırmızı yüzüyle göründü. Bütün gün çalışmış, rahat bir soluk almadan, evine uğramadan Hasanoğlan yolunu tutmuştu. Düşünceliydi. Geçti, bir masanın üzerine oturdu. Sigara yaktı, uzun uzun emerek dumanını üfledi. Bir süre tavana, uzaklara baktı. Sâkin görünüyordu. Sinek uçsa, kanatlarının sesi duyu-

lurdu, öylesine bir sessizlik vardı içeride.

Kalın, çatallı sesi duyuldu:

«Tahsin Baba'yı üzmüşsünüz bugün. Sarıkışla'dan kamp giysilerinizi koltuğunuza alıp getirmek, zor gelmiş size. Ne dediyse dinlememişsiniz. Onu cadde ortasında koyup gelmişsiniz. Şimdi soğukkanlılıkla düşünün bakalım, yapılanı doğru buluyor musunuz? Ama bilmediğimiz bir nedeni olabilir bu davranışınızın, söyleyin de üzerinde duralım. Elbet bir düşündüğünüz vardı sizin de...»

Başımız önümüzde susuyorduk.

«Ülke çapında büyük işlere girişildi biliyorsunuz. Birçok zorlukları var bunun. Önce doğru dürüst adam yok elimizde. Bakın, Hasanoğlan'a getiremiyoruz profesörleri, sizi gönderiyoruz onların ayağına... Enstitülerde de durum aynı. Memleketin en çok okumuşları, bilgilenmişleri yanıbaşlarındaki köye gelmeyi göze alamıyorlar. Bozmuyorlar rahatlarını. Varın ötesini düşünün. Dert büyük. Demek, bu türlü yetişenlerden fayda yok. Size güveniyoruz biz, onun için açtık Yüksek Kısmı. Gerçeklerimizi iyi kavramanızı istiyoruz; işin cilâsında kalmamanızı, öze inmenizi istiyoruz...»

Sigarasını tazeledi. Belli etmemeye çalışsa da, sesi kırgındı. Dura dura, yüzlerimizi inceleye inceleye sürdürdü:

«Klâsik eğitim, halktan kopan, onlar gibi giyinmeyi, iş yapmayı ayıp sayan adamlar yetiştiriyor. Yaldızlı diplomalarının sağladığı ayrıcalıklarla, yalnız kendi çıkarlarını kovalıyorlar bunlar. Anadolu doktorsuz, mühendissiz, teknisyensiz, öğretmensiz... Çoğunun anaları babaları da, toplumun kaymağını yiyenlerden. Bir de geldiğiniz yerleri, kendi analarınızı, babalarınızı, bacılarınızı, kardaşlarınızı düşünün...»

Düşünüyorduk, ateşler basıyordu vücutlarımızı. İkinci Dünya Savaşı içindeydik. Gaz, tuz, ekmek kıttı. Açlık vardı. Savaş sıkıları, baskıları altında, yokluklar, yoksulluklar içinde bunalıyordu millet. Kardaşlarımız, yakınlarımız, bizim eskilerimizle örtmeye çalışıyordu ayıplarını... Bizse...

Tonguç, geçmiş ocağının başına, eğrilen yanımıza usta bir demirci gibi indiriyordu vuruşlarını:

«Köyünüzü kökeninizi unutmamalısınız. Kentlerin parıltısı, rahatlıkları gözünüzü almamalı. Ezenlere, sömürenlere katılmamalısınız. İhanet olur bu. Babalarınızın bacağındaki pantolonda şu kadar yama var. Ömürleri boyunca iki büklüm çalışıyorlar da karınları doymuyor, durumları düzelmiyor... Peki, kim düşünecek bunu? İnsanca yaşamak, daha kırkına varmadan ölüp gitmemek onların da hakkı değil mi? Kamp giysilerini koltuklarına alıp getirmekten kaçanlar, köyün, köylünün davasını omuzlayabilirler mi? Biliyorum hepinizi üzen, duygusal, çocukça bir hareket bu... Ama yarın sizleri yollarınızdan saptırmak için çok başka durumlar daha çıkabilir karşınıza; şimdiden kendinizi adamakıllı silkelemelisiniz...»

Konuşan o değil, tarladan henüz dönmüş, ayağından çarığını çıkarmadan, sırtının teri kurumadan, topraklı elleri, kavruk yüzleriyle karşımıza dikilmiş babalarımızdı sanki. Sesi, tarihin derinliklerinden geliyordu. Kıtlık, kuraklık yıllarını, bozkırları, yüzyıllarca çiğnenmiş hakları, ezginliği dile getiriyordu...

Onu dinledikçe, kafamızdaki bulanıklık açılıyor, yeni sulara eriyordu aklımız. Halkın sırtından okuyup, iyi yeyip, güzel giyinmek, bir kendimizi kurtarmak, utanılacak bir bencillikti. Otuzuna basmadan insanlarımızın beli bükülür, dişleri dökülürken, et, tat yüzü görmeden

gözleri sönüp giderken, muayenehanesinde müşteri bekleyen bir doktor olmak, yüksek paralarla dava kovalayan bir avukat olmak, saray gibi yapılarda, kürsülerde yüksek yüksek konuşmak, küpünü kesesini doldurmak... Bir terslik vardı bunda, katılamazdık bu kervana. Önemli olan, tümümüzü insanca yaşamaya kavuşturmak, bunun yollarını araştırmak, adamlarını yetiştirmek, savaşını vermekti...

Aymıştık. «Şimdi İdrisdağı'ndan birer sırt taş getirilecek» dense, hazırdık. Yaşadığımız sürece bu sesi unutamazdık.

Bozkır gecesinde, sigarasının birini söndürüp birini yakarak, Tonguç Baba konuşuyordu...

o

BİZE GELEN ESERLER

o *İnsancıklar* (Roman): Dostoyevski. Çeviren: Nihal Yalaza Taluy, Varlık Yayınları, 6. Basılış, İstanbul 1974, 10 TL.

o *Yaşama Sanatı:* André Maurois. Çeviren: Nihal Önol, Varlık Yayınları, 2. Basılış, İstanbul 1974, 10 TL.

o *Sokak Kızı* (Roman): Panait İstrati. Çev.: Yaşar Nabi, Varlık Yayınları, 8. Basılış, İstanbul 1974, 20 TL.

o *Evhâmî* (Komedya 3 perde): Ferâîzci-zâde Mehmet Şakir. Yeniden düzenleyen: Cevdet Kudret, Varlık Yayınları, İstanbul 1974, 6 TL.

YEŞİL ANILAR

İsmet Zeki Eyuboğlu

İnsan ne denli geleceğe yönelik olursa olsun, geçmişe bağlıdır bir yanıyla. Büsbütün kopamıyor, sıyrılamıyor geçmişten. Gün olur bir anı kırıntısı, gün olur bilincin derinliklerinde yerleşen bir olayın bilinç alanına çıkışı alır götürür insanı geçmişin sonsuzluğuna doğru. Gelecekle geçmiş, zamanın tükenmeyen akışı içinde birleşiverir birden. Azra Erhat bacının düzenlediği şu son gezide, Pessinus yolculuğunda yaşadım bunu bir daha. İnsan olmak yaşadığı zamanı bilmek, onu gerekli yerine koymaktır gibi bilgece düşünceler geçti gözümün önünden. Bilge kesildim kendi kendime. Oysa nerede bilgelik, nerede ben, bilgeliği kim yitirdi de ben bulacağım, içimden geldiği gibi yazıyorum işte. Kim bilir Pessinus gezisi sırasında kapıldığım bir düşünce, beni benden alıp götüren bir izlenim bu. Bir türlü kendimi bu düşünce karmaşasından kurtaramadım, eskilerin deyimiyle karasevdaya yakalanır gibi oldum. Gece uyanıyorum, ağlıyorum, ölümle yaşam arasında çalkanıyorum boyuna. Uzun sürmedi bu pek. İstanbul'a dönünce birkaç gün içinde silinip gitti. Bulamadım nedenini de. Bulsam ne çıkar sanki. Bir insanın bilmeden sürüklendiği bir çalkantı bu. Bütün sürüklendiğimiz çalkantıların nedenini bilmiyoruz ki, bunu da bilelim, yolunu arayalım. Neyse, benim söylemek istediğim bu düşünce çalkantısının, bu sarsıntının içinden süzülüp yüreğimde yoğunlaşan izlenimlerdir.

Mavi yolcularla dolaşıyoruz eskiçağ, ilkçağ uygarlık kalıntılarını, bir sıcak, bir tatlı duygu sarıyor beni.

Bütün gördüklerimi seviyorum. Eskiçağdan günümüze kalan o taş kırıntılarına, duvarlara, heykellere dokundukça için için ısınıyorum. Bilmediğim, görmediğim o günleri, o geçmiş, o uzak yılları yaşar gibi oluyorum kendimce. Neden bu? Eski soydaşlarımızın, toprağımızın eski insanlarının yaratmaları bende insan kokuşlu bir sevgi, bir saygı uyandırıyor da ondan. Bir nesneye insan eli değdi mi, bir nesnede insan emeği var mı, ona karşı sevgi de var, saygı da var insanın içinde. İnsan sevgisi yalnız insanı sevmekle başlamıyor, sürmüyor. İnsan emeği kokan, insan kokusunun boyasına bürünen yaratmalarda, kalıntılarda insanı veren, onun gerçeğini, gücünü gözler önüne seren bir öz, bir yetenek vardır düpedüz. İnsan çevresini kendi beğencine, kendi anlayışına göre yeniden yaratıyor doğada. Doğa ile bir yaratma, bir kendini yenileme, geleceğe bırakma, yarına kalma yarışına giriyor. İşte bundan doğuyor uygarlık denen başarılar düzeyi, buluşlar ortamı. Uygarlık, belli bir anlamda insanın kendini biçimlendirmesi, doğayı kendine uydurması, yeniden düzenlemesi oluveriyor.

Ben bir güzele tutulmuşum, karşılıksız bir sevgiyle dolup taşıyorum, karasevdaya (mélancolie) kapılmışım kime ne. Bu yalnız beni ilgilendirir. Ancak, ben bu duygularımı taşa toprağa işlediğimde, onları kendi dışımda duran bir varlıkta yansıttığımda kendimi aşıyorum. Doğa ile, başka insanlarla bir bağlantı kuruyorum aramda. Bunu yaparken sağladığım başarı oranı beni yaratıcı kılıyor, geleceğe, benden sonrakilere kalıyorum. Benim özel durumum birdenbire genelleşiyor, kendi başıma olmaktan, yalnızlıktan kurtuluyorum, evrene açılıyorum. İşte insanın özü budur. Uygarlık, başarı, geçmişle gelecek arasında bağlantı kurma, bütün insanlığı kuşatma, sözün kısası bir tarih varlığı olma bundan, bu kendi dı-

şına taşan eylemden doğuyor. Eskiçağın Anadolu insanı düşüncelerini, duygularını taşa geçirmiş, heykel yapmış, kabartma yapmış, çanak çömlek yapmış, kendini kendi dışında bulunanlarla sürdürmenin yolunu yordamını buluvermiş. Bu buluş bir insan yaratması, bir uygarlık ürünü olarak kalmış bize eskiçağdan, ilkçağdan. Bu buluşla insan yaşıyor, toprakla, doğayla boy ölçüşürcesine, yarışırcasına. Demek uygarlık, insanın kendini aşması, dışa vurması, taşa toprağa geçirmesiyle başlıyor. Uygar olma; kendini aşma, yaratma eylemi oluyor bir yerde. Bir düşünün Midas'ın mezarını, Kübele heykellerini, üzerleri oyalı çanak çömlek parçalarını, bütün bunlar dışa vuran, kendini aşan, taşa toprağa işlenen insan emekleri değil mi? İnsan sevmeden yaratamıyor. Sevgi, belli bir atılım içinde, insanı yaratmaya doğru iten güç oluyor, itim oluyor. Yaratmada başarı da bu sevginin gücüyle, eyleme itiş basıncıyla oranlıdır bence. Yüreği büyük olan, sevgiyle dolup taşan, sevginin bilincine varan insan elinden çıkabiliyor büyük yaratmalar, güçlü, geleceğe kalıcı başarılar. Güçlü yüreğin sevgisi de güçlüdür, büyük yüreğin sevgisi de büyüktür. Küçük insanın büyük sevgisi olamayacağı gibi, büyük insanda da küçük sevginin yeri, barınağı yoktur. Büyük büyüğü, güçlü güçlüyü gerekli kılıyor doğa düzeninde, yaratma düzeyinde.

Uygarlığın kökü, yaratmanın kaynağı sevgidir diyesim geliyor artık. Tektanrıcı dinlerin bildirdiğine göre, Tanrı da kendi kendini sevmiş, açılıp görünmek istemiş, bu köklü istek nedeniyle yaratmış evreni. Bundan dolayı evren Tanrı'nın görünüş alanıdır. Böyle söylüyor Yenieflâtuncu düşünce, böyle söylüyor tasavvuf. Evren bile bir sevgi ürünü olup çıkıyor karşımıza.

Roma hamamını geziyoruz Ankara'da. İnsan kabart-

malarının işlendiği mezar taşları görüyoruz. Karı - koca - çocuk kabartmalarının, yalnız erkeğin, yalnız kadının bulunduğu mezar taşları. Üzerindeki grekçe yazıları okuyoruz, falancanın anısına diye başlıyor, öyle bitiyor. Binlerce yıllık taşlar bunlar. En aşağı bin beş yüz, iki bin yıllık taşlar, kabartmalar. Bizim için birer tarih anıtı, tarih belgesidir bunlar. O çağın Anadolu insanının başarılarını, ustalığını, uygarlık düzeyindeki yerini, varlık anlayışını, yaşamını, duygularını öğreniyoruz o taşlardan. Peki, bunları yazdıran, o kabartmaları, o anı yazılarını taşa işleten seven bir insanın yüreği değil mi? O yaratmaların nedeni, insan sevgisi değil mi? Eşini, ana babasını, kızını, kardeşini sevmiş bir insanın bıraktığı uygarlık ürünüdür o kalıntılar. Birer kalıntı olarak da kalmıyor, bir çağın anlaşılması, aydınlanması yolunda birer belge niteliği kazanıyor. İşte, insan, kendini aşmasa, yüreğindeki köklü sevgi, özlü tutku onu kendi sınırları dışına itmese, sözün kısası, sevgisi güçlü olmasa o buluntular da, o kalıntılar da olmayacaktı. Biz de toprağımızın geçmişini, eski soydaşlarımızı tanıma olanağı bulamayacaktık, besbelli bu. Eskiçağlardan, ilkçağdan günümüze kalan bütün insan yaratmaları anıtlaşan birer sevgidir bence.

Güçlü insan, özünde çiçeklenen sevgiyi, yaratıcı eyleme çevirmeyi, onu bir yaratma atılımı olarak kullanmayı biliyor. Kendi içine kapanıp kalmıyor, sevginin akışı içinde yok olmuyor. Güçsüz insan sevgide yok olan, kendi kendini yiyen, sevgiyle tükenen insandır. Böyle insanda sevgi bir varoluş değil, yokluk nedeni oluveriyor. Bu tür insanlardan yararlı bir yaratma kalmamış bize, onlar kendilerine de, başkalarına da yararlı olamamış, daha doğrusu uygar olamamış, göçüp gitmişler. Ne varlıkları belli, ne yoklukları.

Ehramları yaptıran firavunlar, Venüs heykellerini yapan grek yontucuları, İlyada'yı yazan (düzenleyen) Homeros belli bir yerde kendini seven, başkalarına kendi özünden açılan kimselerdi. Yazılıkaya kabartmaları, eskiçağ Anadolu Tanrı kabartmaları, heykelleri önce kendini, sonra kendinde başkalarını sevmenin tadına varmış bir düşünce gücünün bize kalan ürünleridir. İşte sevginin böylesidir uygarlığın yaratıcısı, yaşatıcısı. İnsan bu sürekli atılım içinde dışa vurdukça, doğaya uydukça kalıcı oluyor, tükenmiyor boyuna. Doğayı, Tanrıları sevmek de insanın kendini, kendi soyunu sevmesidir bir bakıma. Bu, kendini çevresinde, evrende, evreni kendinde bulmanın sonucudur. Evrenle birleşiyor insan bu sevgi yüzünden. Öteki canlılarda böyle bir yetenek, böyle bir eğilim göremiyoruz. Ancak bilinçli olan kimsede var bu. Önce bir duygu taşması olarak gelişen sevgi, sonra bilinçle aydınlanıyor, ışıklanıyor, yaratıcı bir atılım niteliği kazanıyor. Yaratıcı atılıma geçemeyen insan sevgisi bilinçten yoksundur, karanlıktır, daha doğrusu bir içgüdü eğilimidir, bu yüzden de gelip geçicidir. Ondan bir yarar sağlayamaz insan. Uygarlığa katkısı olmaz da ondan. Bütün canlılarda vardır bu süreksiz eğilim, belli bir aşamada biter. Evlerden dışarı sevginin böylesi.

Yaratıcı eyleme geçen insan sevgisinin en güçlü, en verimli ürünlerini Anadolu'nun eskiçağında olduğu gibi, günümüzde de buluyoruz. Bunun en açık örneği halk şiiri, halk sanat ürünleridir. Kilimler, örme çantalar, halılar, işlemeli giysiler, halk türküleri bir sevginin dokunuşu, bir doğa varlığına işlenişidir. Özellikle Anadolu köylerinde kızların çeyiz olarak ördüğü güveyi çorapları, mendiller, atkılar birer sevgi sıcağıdır dışa vurmuş, yayılan. Çoğunun adını sanını bilmiyoruz. Ancak bunlar, bu yaratıcıları unutulmuş yaratmalar Anadolu uygarlı-

ğının bütünlüğünü sağlayan bir dokudur. Ne onlarsız bir Anadolu, ne Anadolusuz onlar düşünülebilir, öylesine içiçe, can canadırlar. Ne uzatıp durayım, yaratıcı bir eylem içinde gereken yerini almayı bildikten sonra sevene de, sevilene de ne mutlu.

o

BİZE GELEN ESERLER

o *Günün Apansız Açıklanması* (Şiirler): Tekin Sönmez. Nadas Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1974, 5 TL.

o *Gün Döndü* (Roman): Tarık Dursun K. Köprü Yayınları, İstanbul 1974, 20 TL.

o *Kurtboğan (Hikâyeler):* Mustafa Balel, Yar Yayınları, İstanbul 1974, 10 TL.

o *Korkak* (Roman): İmre Sarkadi. Çeviren: Nisa Kadıbeşegil, Ankara 1974, 10 TL.

o *Bayrak* (Şiirler): Cezmi Tahir Berktin, Ankara 1974, 10 TL.

o *En Güzel Dünya Hikâyeleri:* Hazırlayan: Yaşar Nabi, Varlık Yayınları, İstanbul 1974, 10 TL.

ORHAN KEMAL'İ ANARKEN

Demirtaş Ceyhun

Galiba, büyük sanatçılarla aynı çağda yaşıyor olmak, çağının bilincinde bir kişi için oldukça önemli bir güvenlik öğesi... Dolayısıyle bir huzur, bir rahatlık ve giderek de bir mutluluk... Galiba mutluluk dediğimiz şey de, böylesi bir güvenlik hali içinde olmak.

Ama ne gariptir, bu büyük sanatçının en yakınında da yaşıyor olsak, bu güvenliğimizin, bu rahatlığımızın, bu huzurumuzun farkına ancak onu yitirdiğimiz an varabiliyoruz. Yaşarken, olağan buluyoruz, doğal buluyoruz.

Düşünüyorum da... Orhan Kemal'le konuşmayalı, şakalaşmayalı, onun şemsiyesini yitireli tam dört yıl olmuş. Orhan Kemal, benim için bir güvenlikmiş meğer, bir huzurmuş. O didişirmiş, o kavga edermiş, o hesaplaşırmış.

Sait Faik'in ölümünde de, iyi hatırlıyorum, buna benzer bir bocalamayı yaşamıştım. Yalnız Sait Faik mi? Ataç'ın ölümünde de, Kemal Tahir'in ölümünde de, aşağı yukarı aynı bocalamaydı içine düştüğüm. Yalnız kalma gibi. Samson'un saçı kesilince gücünü yitirdiğinin farkına varması gibi. Bir boşluk... Bir korku... Bir tedirginlik... Hani, toplum dediğimiz alabildiğine karmaşık bu dev makine, motorlarından biri susmuş gibi bir an duruveriyordu sanki bu ölümlerin ardından. Acaba abartıyor muyum? Edebiyattaki bir dinginliği, suskunluğu, bocalamayı, boşluğu, gereğinden fazla mı yaygınlaştırıyorum? Bence değil. Bu söylediğim olayın, edebiyat düzeyinde görünüm kazanır olması hiç de yanıltmamalı bizi. Ayrıca, edebiyatın, toplumların bir aynası ol-

duğu gerçeğini de unutmayalım. Edebiyat, bence toplumların gelişmişlik göstergesi gibi bir şey. Bu nedenle, edebiyattaki bir dinginlik, bir suskunluk, bir boşluk, sonuçta toplumların umutları aydınların tedirginliği anlamındadır

Asıl soru burada olsa gerek; bu kişilerin yitirilmesinin böylesi etken oluşu acaba nereden geliyor? Bu kişilerle bir çağı bölüşmenin, yaşanırken farkına varılamayan huzuru nedir? Bu güvenlik niçin?

Nâzım Hikmet'in ölümünü biz, dışımızdaki bir olay gibi yaşadık. Neruda'nın ölümü gibi, falan.

Diyeceksiniz, İsmet Paşa'yla da aynı çağı yaşamışlığımız vardır. İsmet Paşa da, çağının aydınları için bir huzur, bir rahatlık kaynağı, bir güvenlik öğesi değil miydi? Onu yitirmenin etkinliği de aynı değil midir? Hemen söyleyeyim ki, bence değildir. İsmet Paşa, belki bir garantiydi, belki bir dengeydi, ama bir güvenlik öğesi değildi bence. Çünkü, bir hesaplaşan adam, bir tartışan adam değildi.

Sait Faik olsun, Ataç olsun, Orhan Kemal olsun, Kemal Tahir olsun, dördü de, benim çağımın en büyük tartışan adamlarıymış meğer. Sürekli olarak hesaplaşan adamlarıymış. Kendi kendileriyle hesaplaşan, içinde yaşadıkları anla hesaplaşan, geçmişle hesaplaşan, toplumla hesaplaşan... Sanırım, sanatın, edebiyatın en doğru tanımı da bu noktadan hareket edilerek yapılabilir. Sanat, edebiyat; bir hesaplaşma zenaatıdır. Yeryüzündeki en güçlü, belki de tek; hesaplaşma, tartışma zenaatıdır. Ne bilim, ne politika, ne de diğerleri için böyle bir özellik söz konusu değil. Çünkü, onlar, tartışmazlar, hesaplaşmazlar, hep «bir şeyleri tanıtlamaya», «kesinleştirmeye» çalışırlar. Sanatsa, kesinlikle bir şeyleri tanıtlamayı amaçlamaz, hep tartışır, hesaplaşır durur. Kendi kendi-

siyle hesaplaşır, günüyle hesaplaşır, geçmişle hesaplaşır, hattâ toplumla hesaplaşır. Bu nedenle, büyük sanatçı, bence bütün ömrü boyunca tartışan, hesaplaşan adamdır.

Sait Faik'le Ataç'ı sanırım birer ya da ikişer kez gördüm, o da şöyle uzaktan. Kemal Tahir'le biraz tanışıklığım vardır, birkaç kez konuşmuşumdur, nasıl sürekli bir hesaplaşma, tartışma içinde olduğuna tanık olmuşumdur, ama dostumdu, onu yakından tanırdım diyemiyorum. Orhan Kemal öyle mi? Ağabeyimdi o benim, ustamdı, güven vericimdi. Sanırım, 1955 - 56 yıllarında, üniversite öğrencisiyken tanışmıştım. Edebiyatçılar Birliği o yıllar Dram Tiyatrosu'nda bir edebiyat gecesi düzenlemiş ve Orhan Kemal'i çağırmamıştı. (Daha başkaları da vardı çağrılmayan ya, şimdi adlarını çıkaramıyorum.) Biz genç yazarlar, daha doğrusu genç yazı heveslileri, topluca gitmiş protesto etmiştik bu tutumlarını. Nereden bilebiliriz, meğer önceden hazırlanmışlar, onlar da öğrencilerini getirmişler. Dayak yedim, tutuklandım. İki gün bir karakolda, bir gün de Birinci Şube koğuşlarında yattım. Bu olayın hemen ertesi günlerdeydi, Galatasaray'da karşılaştık Orhan Kemal'le. Yanındaki kişi kimdi, bilemiyorum, Dram Tiyatrosu olayının elebaşısı olarak tanıştırdı beni. «Yahu, hemşerimmişsin be» dedi. Ondan sonraki günler, Mehdi Baba'nın kahvesinde birlikte çay içtik, film şirketlerine parasını almaya gittiğinde ardındaydım, Anadolu Pasajı'nda rakı içtik, oğlumun kirvesi oldu. Benimle tartışmadı mı, bozuşmadı mı? Tartıştı, bozuştu.

1965 yılında «Orhan Kemal'de bir otokritik denemesi» adlı bir yazı yazdım, bir Orhan Kemal enstitüsünün kurulmasını önerdim. Benimle alay etti. Bir iki yıl sonraydı, Yaşar Kemal'le Orhan Kemal üzerine bir ki-

tap hazırlamaya karar verdik. Yaşar, gitmiş kendisine söylemiş. Cağaloğlu'nda raslaştığımızda, «ulan yiğenim dedi, seni bilmem ama, yine ne dümenler döndürüyorsunuz başımın üzerinde?» Hep huzursuzdu, hep kuşkuluydu. Hep, bütün olayların görünmez nedenlerini arardı.

Bence, Orhan Kemal'in tek tek hikâyeleri, romanları yoktur, bir Orhan Kemal bütünü vardır. Bu bütünü ele aldığımızda işte açıkça görürüz bu hususu. Yukarıda sözünü ettiğim yazıda da belirtmişim ya; Orhan Kemal, tek tek romanlar yazan, hikâyeler anlatan bir yazar değil esasta, tam karşıtı toplumumuzun son elli yıldaki değişimini bir sanatçı sezgisiyle saptayarak, eserlerinde bir bütün halinde tartışan bir yazar. Örneğin, romanları bir sel roman bütünleşmesi içinde değil belki, ama bir mozayiğin parçaları gibi. Hemen hemen bütün romanlarındaki, hikâyelerindeki kişilerde oldukça önemli benzerlikler bulmak mümkün. Yani, çizgilere sahip kişilerin, değişik mekânlardaki, ortamlardaki tavırlarının tartışması sürer gider. Bu kişilerin, mutluluğu, kurtuluşu, gerçeği aramalarındaki davranışlarının bir iç hesaplaşmasıdır yazdıkları. Orhan Kemal için, küçük insanları anlatıyor derler genellikle eleştirmenler. Doğrusu, bu yargıya katılamıyorum. Bence Orhan Kemal küçük insanları anlatmaz, onların kendi kendileriyle olan hesaplaşmalarını iletir bize.

Hesaplaşmanın da yöntemleri var. Hesaplaşma, yalnızca bilgiyle mi olur, sanmam. Bana öyle geliyor ki, hesaplaşmanın en kuvvetli dürtülerinden biri, sezgidir. Kişioğlunun kendi kendisiyle hesaplaşmasının temel etkeni, sezgisidir. Duygusudur. Hesaplaşmanın içtenliğinin tek göstergesi de bu olsa gerek. Ya da sanatçı hesaplaşmasındaki en önemli öğe. Soljenitsin, baştan başa bir

hesaplaşmadır. Koestler romanlarında hesaplaşır durur çağıyle. Ama ne ki, bana hep eksik bir şeyler varmış gibi geliyor bu kişilerin hesaplaşmalarında. Yapmacık bir şeyler varmış gibi. Sanki bu noktanın farkına varmışlar da, açıkgöz bir tavırla sırf hesaplaşır olmuş olmak için hesaplaşırlarmış, hesaplaşır gözükürlermiş gibi. Yani, sadece bilgiyle bulunmuş bir hesaplaşma tavrı içindelermiş gibi. Sezgi eksikmiş gibi. Bilemiyorum, nasıl anlatmalı. Isıdan yoksun. Kuru.

Edebiyatta hesaplaşma, olay anlatarak da olur bence, konuşmalarla da verilebilir, dille de yapılabilir. Yani, hesaplaşmadan kastım, sorular sıralamak değil, romanda hikâyede. Ya da kişilere sorular sordurmak değil. İşte Orhan Kemal, olaylar anlatarak hesaplaşmıştır, yerel sözcüklerden güç alan bir dil kurarak yapmıştır. Kemal Tahir'de olduğu gibi, konuşmalarda açık bir hesaplaşma göremeyiz belki. Ama bir kapalı hesaplaşma, sözcüklerin ardına gizlenmiş bir hesaplaşma. İflâhsızın Yusuf, ne başkaldırır bence, ne de bir karara varmanın rahatına erer, tam karşıtı bir hesaplaşmadır onun varlığı.

Orhan Kemal için «ümmi» sıfatını kullanabilir miyiz, bilmem. Belki onun eserleri ilk okuyuşta zevki süzülmüş aydınlara biraz yüzeydeymiş gibi gelir. Bilgiçlik yoktur, karanlık, karmaşık değildir. Doğru. Ama asıl ustalığı da, o yalınlığında olsa gerek. Sezgiyle vardığı, olağanüstü yeteneğiyle bulduğu o yalınlıkta. Orhan Kemal, akademik bir bilgiye sahip değildi, belki ümmi'ydi ama, şunu bir kere daha belirtmek gerekir ki, gerçekten büyük bir sanatçıydı. Huzur veren, kişiyi güvenliğe kavuşturan, rahatlatan.

Orhan Kemal'in ölümüyle çok şey kaybettik. Çok şey kaybettim.

EDEBİYAT ELEŞTİRİSİ ÜZERİNE

Demir Özlü

'Sartre'in Dumanlı Kafası' adlı yazım üzerine, bazı eski dostlarım mektup yazarak düşüncelerini ilettiler, birkaç kişi de yazının 'özeleştiri' niteliğinde olduğunu söyledi.

Özeleştiri... Özeleştiri tabiî. Bir dergi, bir gazete yazısı... özeleştiriye ilişkin birçok yanları var.

'Özeleştiri' daha açık seçik, daha kesin olarak yapılabilirdi. Uzun yıllardır özeleştiri yapmak gereksinmesini duyuyordum. Daha açık seçik bir özeleştiri yapmalıydım.

Türk toplumunun 1950 - 1960 döneminde yetişmiş, yazılar yayınlamaya, düşünceleri olgunlaşmadan, pek erken yaşta başlamış benim gibi birinin, bütün o yetişme yılları boyunca düşmüş olduğu yanılgılar, sadece o yazıda değinilenler değildir kuşkusuz. Daha ağır yanılgılara da düşmüşümdür, bunları da biliyorum. Ama kapitalizmin çevrimsel (cyclique, devrî) yükselme - tabiî bu arada yurdun toplumsal yapısı gereği emperyalizme daha çok bağlanma - dönemi sonunda patlak veren 28 Nisan demokratik direnişine - düşüncesi bana yakın arkadaşlarımı da düşünerek söylüyorum - onu izleyen demokratik direnişlere katılmamızı önlemedi bu düşünceler; bir köşede salt düşünce kurguları yaratmaya götürmedi bu eğilimler bizi.

O yazıda da belirttim bunu, belki önemli bir şey de değildir: «Biz, Sartre'ın düşünceleri ile, o zamanki Türkiye'ye özgü bir kapitalizmi oluşturmaya çalışan, özgürlükçü düşünceye karşı olan bir siyasî iktidara karşı, çok küçük bir aydın çevre içinde, muhalefet yapıyorduk;

ama bu düşüncelere aşağı yukarı içten inanarak.»

Nedir 28 Nisan? Liberal demokrasi için, küçük burjuvazinin en hareketli öğelerinin ayaklanmasıdır. 27 Mayıs, küçük burjuva radikal hareketinden ayrı bir anlam taşır. Başka toplumlarda da olduğu gibi, 28 Nisan ile 27 Mayıs'da demokrasi için yapılan mücadele, ardından sosyalizm sorununu getirmiştir.

Nâzım Hikmet en güzel şiirlerinden birini 28 Nisan hareketi için yazdı. 28 Nisan hareketinin, genç öncülerinin, ne yapıp yapılıp on iki yıl sonra, siyasî mahkemeler önüne 'idam' istekleriyle çıkarılmış olmaları, gözden kaçırılmamalı. Ama ne yazık ki, edebiyat - 'siyaset' dergilerini yazılarıyle dolduran birçok genç yazar, olaylar arasında bağlantılar kurmak yeteneğinden bile yoksunlar.

1960 sonrası demokratik mücadeleler içinde, benimsenmeye, sorumluluklarını yüklenmeye uğraşılan durumları tanımlamaya çalışmak gereksizdir, çünkü, gittikçe artan bir güçle, halkın ortaklaşa mücadelesi halini almıştır bu mücadele. Yetişen öncüler içinde, varlıklarını hiçe saymış kişiler çıkmışsa, artık bu mücadele bütün çevrimini tamamlamış, bundan sonraki dönemlere, bu dönemin katkısı hep olacaktır demektir. Böylece yazarken, öne sürdüğüm bu tür düşüncelerin birçok kişinin hoşuna gitmediğini, son dönemlerin eleştirisini hemen yapıp, devrimciliği dergi tartışmalarına, ev söyleşilerine, birbirinin yapıtını karalamaya aktarmaya can atanların - ama girişime geçemeyenlerin - bulunduğunu biliyorum. Ama, bu tutumun pek de önemli olmadığını, Türkiye'nin düşüncede ve düşüncenin getirdiği eylemi üstlenmekte çağdaşlaştığını, toplumsal akışın artık somut, belirli bir devinmeye vardığını, artık orada kimin ne yapıp, kimin neyi yapmaktan kaçındığının pek iyi görüldüğünü de biliyorum.

Anti-demokratik baskıların bir ölçüde azalmasıyle, «edebiyat ortamı»nda, büyük (geniş ölçüde) bir 'kuramsal bilgiçlik' eğilimi de başladı. Herkes herkesi kılıçtan geçiriyor, 'marksçılık'la 'devrimcilik' adına yapılıyor çoğunlukla bu. Tabiî bu durumuyle, *eleştiri* ne marksçı, ne de devrimci nitelikli olabiliyor, kuru bir söz yığını olarak kalıyor. Bütün yazarlara, - tümüne birden - yol gösterenler var, kuru bir «kafa-içi nihilizmiyle» (yazanın kendi yaşayışına bile yansımayan bir nihilizm demek istiyorum) her şeyi karalayanlara rastlanıyor. Bizim düşünce dünyamız içinde yetişselerdi, 'marksçı eleştirmen' adına hak kazanmış, Lucaks'ın, Fischer'in, ileri sürmeyeceği 'keskin' ama 'içi boş' düşünceler... İleri sürmeyecekleri diyorum, çünkü sosyalist kurama yaslanan edebiyat eleştirisinin görevi, bütünüyle *somut*'u değerlendirmektir, ortaya çıkan yapıtın, niçin 'bu biçimiyle' varolduğunun derin kaynaklarını - toplumsal, tarihsel, bireysel, sınıfsal kaynaklarını - bulabilmektir. Böylesi bir anlayıştır Lucaks'ı, Goethe'yi anlamaya götüren, benimseyelim ya da benimsemeyelim Thomas Mann'da, çağdaş roman yapısının en yüce noktasını bulduran... Böylesi bir bakıştır Goldmann'a, bir burjuva romanı olarak kolayca damgalanabilecek Fransız Yeni Roman (Nouveau Roman)ıyle, çağdaş teknolojik toplumdaki insan yabancılaşması... eşya, kişi... arasındaki bağlantıları buldurabilen. Edebiyat eleştirisi, insan bilincinin ürünlerine saygı gösterilmesi... gibi kavramları bir yana bırakalım, bu derin kültürle, bu derin kavrayışın ürünüdür.

Somut, yalın, ufak tefek şeyleri de anlatabilmek zor, sözde bilgiçlik karşısında. Yetişme dönemlerinde beğendiğim, sonra da özellikle düşünce yapıtlarını beğenmemeye başladığım Camus'nün değişiyle: «Yaşarken savaş-

çı olduktan sonra, eserlerimizde ıssız çöllerden, bencil sevişmelerden de söz etsek, yaşadığımız savaş, içten içe bir titreşimle, o çölü, o sevişmeyi insan sesleriyle doldurur» diyeceği geliyor insanın, aşırılığa sürüklenip. Halkın ortaklaşa savaşına katılmak varken, onun, edebiyatın herhangi bir türünde sözcülüğünü üzerine alıp, o savaşın şerefinden pay istemeyi kendine de, inançlarına da yakıştıramayan kişiler de vardır.

Bütün o Sartre'ın, Camus'nün, Kafka'nın... (Kafka, her süre beğendiğim bir yazar olarak kaldı)... etkisinde kaldığımız dönemlerde de *burjuvazi*yi, daha başka bir deyimle 'burjuvazinin sınıf olarak çıkarlarını' savunmamıştık. Sartre'da savunmamıştır yaşamının hiç bir döneminde, Camus'de... Edebiyat yapıtı olarak biçim yaratma açısından başarısız bulduğum ilk hikâye kitabımda da burjuvaziye karşıydım... O etkiler altındaki gençlik dönemi yazıları. Ama ahlâksal açıdan bir karşı oluştu bu: bu yüzden de çağdaş küçük burjuva düşüncesinin sınırları içinde kalıyordu. Soruna böylesi bir ahlâksal açıdan yaklaştı mı, küçük burjuva düşüncesinin sınırlarını insancıl yönde aşmaya çalışsa da, yine o sınırlar içinde kalır edebiyat yapıtı... Çevresinde devindiğimiz düşünceleri, Türk yazınında, daha somut durumlar içinde göstermeye çalışan yazarlar da oldu. Örneğin, sorumluluk ahlâkı, Şükran Kurdakul'un 'Tanığın Biri' adlı ilk hikâye kitabının başlıca temasıdır, Kemal Tahir, en iyi romanlarından biri olan 'Kurt Kanunu'nda, bir sorun olarak 'sorumluluk' üzerinde uzun uzun düşünülür, romanın insancıl perspektifi sadece bu sorumluluk sorunudur denebilir, bunu benimseyen kişi insan olarak yücelir çünkü romanın sonunda.

İsterseniz düşünceyi daha açık seçik kılmak için, yalınlaştırıp ileriye götürelim:

— Küçük burjuva düşüncesinin sınırları içinde kalan - insancıl da olsa - bir edebiyat ürününün, dünya devrimci pratiği bakımından yarattığı sakınca nedir?

Karşılık:

— Bu ürün, işçi sınıfı ideolojisinin, kültür alanında, yaygınlaşan pratiği önünde bir engeldir.

Bütünüyle aynı düşüncedeyim. Ama her yapıtın, içinde doğduğu, toplumsal koşullarla birlikte ele alınması gereği unutulmadan. O toplumun önünde, burjuva demokrat devrim aşaması varsa, elbette, 'demokrat' yapıda bir ürün de devrimci niteliktedir.

Demek istediğimi anlatabilmek için, sorunu bu kadar yalınlaştırıyorum - bu edebiyat ortamında çok şeyin yanlış anlaşılmalara yol açtığını biliyorum -; aslında, edebiyat yapıtının tüm tarihsel - toplumsal çevresiyle ele alınması gerektiğini, edebiyat eleştirisinin görevinin bu olduğunu söylemek istiyorum. Bir edebiyat yapıtı için, içinde doğduğu toplumsal ilintiler ne değin önemliyse, kültür ürünü olarak, onu yaratan tarihsel koşullar da o değin önemlidir.

Karmaşık olgular bütünüdür edebiyat yapıtı, sosyalizme geçişin eşiğine ayak basmamış toplumlarda. Edebiyat eleştirisinin ilk görevi bu olguyu çözümlemektir. Onun için, edebiyat yapıtını, bütün toplumsal çevrimiyle ele almayan eleştiri yanlıştır, çok eksiktir. Onun için Lucaks, Goethe'yi çağının koşulları içinde değerlendirmektedir. Onun için yanlıştır, Türk devrimci yazınını bir iki ada indirgeyen sözde eleştiri. Bu tutum, «... gerçeğin 'rasyonel' anlamını sözcüklere yüklemeye çalışan bir dil çılgınlığı...»ndan başka bir şey değildir. Edebiyatın somut oluşumundan ayrı ele alındığından, bu soyutlamaların hiç bir değeri yoktur.

HALKLA İLETİŞİM

İbrahim Kutluk

Sayın Ecevit, TDK XIII. Kurultayı'nda yaptığı konuşmada halkla bütünleşmenin ne demek olduğunu şöyle dile getirmiştir:

«Türk ulusu, kendi dilinden uzaklaştıkça, kendi kendine yabancılaşmış ve özgün düşünceden yoksunlaşmıştı.

«Bence, Türk Dil Kurumu, Türkiye'deki devrimci kuruluşların en başarılılarından biridir.

«Başarılarında da başlıca etken, benim görüşüme göre, kapılarını, bir akademi gibi halka kapatmak yerine, halka açık tutmuş olmasıdır. Çalışmalarında halka dönük davranması ve halktan güç almasıdır.

«Halka açıldıkça, halkla bütünleştikçe, halk dili kaynaklarına indikçe Türk Dil Kurumu çalışmaları, yalnız daha etkin değil, daha bilimsel de olmuştur. Bir dili özleştirme çabalarının halkla bütünleştikçe ve halk dili kaynaklarına dayandıkça daha bilimsel de olması çok doğaldır; çünkü dilin öz kaynağı halktır.»

Birtakım tutucu partilerin, parti sözcülerinin, bu partileri şu ya da bu nedenle tutan yazar ve kişilerin (çok azınlıkta da olsalar kimi öğretmenlerin), bir kısım aferin isteklisi devlet görevlilerinin geçerli bir ortamın getirdiği sözüm ona Atatürkçülük adına, hem de bu adı sömürerek ve bilimsel görünmeye çalışarak moda ve alışkanlık durumuna soktukları saptırmalar bilim ve devrimler adına yoğunlaştırılmaktadır. Bu, düpedüz devrimlere karşı oluştur. Özellikle dilden yanaymış görünen bu kişilerde belirgin nitelik, güçleri var olduğu sa-

nılan gericilere ödünler vermek içindir. Ne yazık ki, bunların öncülüğünü de Atatürk'ün «Yaşamda en gerçek yol gösterici, bilimdir» dediği kurumlarda görev alanlar yapmaktadır. Bir başka deyimle, onun yarattığı ve geliştirdiği üniversitelerde görev alanlar, onun kalıtına karşıdırlar. Onun düşüncesine ters düşmektedirler. Cumhuriyet yerine padişahlığı, Atatürk yerine II. Abdülhamit'i bile yeğ tutarlar, pek açık söyleyemezler, ulu ve yüce Hakan diyemezler ama, onun başarılı bir hükümdar olduğunu ileri sürebilirler. Bunun adı da «İlimdir» onlarca.

Adı geçen yukarıdaki konuşmada bunu da belirten Sayın Ecevit, şöyle demektedir:

«On beş aydır, «Atatürkçülük» sözünün devlet yönetiminde en çok kullanıldığı bir dönemden geçiyoruz. Fakat bu dönem, devlet dilinde Atatürk çizgisinden en çok uzaklaşılan dönemlerden biri olmuştur. O çizgiden uzaklaştıkça halk dilinden de uzaklaşılmaktadır. Eski bürokrasinin ağdalı Osmanlıcası zorla canlandırılmaktadır.»

Öğretim görevlisi bulunan sayın bilginlerin dil sorunlarına bu denli ters açıdan bakmalarını anlamak olanağını kesenkes anlamamaktayız. Bunlardan kimileri, son zamanlarda, terimlere karşı çıkmamaya başlamışlardır. Bilimsel görünmek zorunluğuyle terimden yana olan bu sayın kişiler bilmelidirler ki, kendileri artık bir yetke olmaktan çıktıklarını görmeli, halka bu denli ters düşmemelidirler. Çünkü her ulus, özellikle eski bir ekini ve geleneği olan uluslar, sanata ve bilime kendi dilleri ile özgün katkıda bulunurlar, bunu kimse yadsıyamaz.

Dilin, ulusal varlığın temeli olduğu savı, bilineni yinelemektir. Dilin düşünceyi, düşüncenin dili oluşturdu-

ğu, böylece uygarlığın temelinin dilde oluştuğu yadsınamaz bir gerçektir. Hiç bir uygarlık halkla bütünleşmeden de yaratılamaz. Atatürk devrimlerinin doğrultusu da halkçılık temeli üzerine kurulmuştur. Atatürk devrimlerinin içe, anlama dönük olanı da dildir. Duyarlığı, düşünceyi halka iletebilmeden ne sanat, ne siyaset, ne de başka bir şey olabilirdi. Bugün üniversiteler, sanki Dil Kurumu dili tekeline almış gibi, dilin kullanım hakkının yazarlara tanınması gerektiğini ileri sürerler. İşte yazarlar ortada. Öyküde, romanda, şiirde hangi dili kullanıyorlar. Bir süre önceleri tutunmaz, yanlış, söylenişi biçimsiz, yakışıksız denilen sözcükleri, artık karşı olanlar bile kullanıyor. Bunlar halkla bütünleşme değil de, nedir?

Bunun en somut örneğini son iki seçim gösterdi. Sayın Ecevit'in dili, öteki parti başkanlarıyle karşılaştırılamayacak oranda arı. Bir bakıma ötekileri Osmanlıca konuşmakta hâlâ da direnmekteler. Peki, kim halkla iletişim kurabildi, kim kendi sorunlarını, ona bulduğu çözümleri, hem de bütün karşı koymalara, bütün saptırmalara karşın anlatabildi? Halk nasıl anladı Sayın Ecevit'i? Bunun başka türlü bir açıklaması olabilir mi? İşte bu bir iletişimdir. Halktan kopma değil, halkla bütünleşmedir. Adlarının önündeki Prof., Doç., Dr.'lerle bilimde kendilerinin bir yetke olduğunu sananlar bu gerçeği görsünler artık, biraz da çağdaş romanları, öyküleri okusunlar, yeni ozanları izlesinler. Örneğin, seçimlerden sonra AP Başkanının da «mücamele» gibi sözcüklerin yanında «bunalım», «çaba», «olasılık» vb. gibi sözcükler kullandığını gördük ve duyduk. 14 Ekim seçimlerinden önce ve sonra, Sayın Erbakan da «tutum», «yönetim» gibi sözcükleri bol bol kullanıyor, «hall» demiyor, «çözüm» diyordu.

Ama milletvekili seçimlerinden sonra tutucu güçlere yaklaşınca, sanki sade o geri güçlerden oy aldığını sanarak, onlara ödün vermek ereğiyle, dilini değiştirince sonuç da ona göre oldu. Artık şu iyice bilinmelidir ki, bugün alabildiğine değişmekte ve gittikçe arınmakta olan dilimiz halkça anlaşılmaktadır. Belli bir düşüncesi olan, onu açık seçik söyler, anlaşılmaz bir dille söyleyenler Karagöz karşısında Hacıvat durumuna düşecekler, halk onlarla iletişim kuramayacak, onlarla bütünleşemeyecektir. Bu kesindir, böyle biline. Arılaşan dil, aydınlık bir düşünceyi daha kolaylıkla yansıtır, tutarlı bir düşünceyi sağladığından dolayı dinleyende belirli bir tutum ve bir davranış oluşturur. Halk, kökünü tanıdığı bir sözcüğün imgelemine daha kolay varır, kavramları düşününde bir yere yerleştirebilmesi için halkın kökenini bildiği sözcükler gereklidir. Bir dilin birbirinden en uzak somut - soyut kavramları arasındaki sözcüklerde bile bir düşün ve imgelem oluşur.

Tutarlı düşünmek, düşüncenizi halka iletmek istiyorsanız, bunun tek yolu vardır: Türkçe konuşmak, Türkçe yazmak.

SAİT FAİK'İN GERÇEKÇİLİĞİ VE ŞAİRLİĞİ

Afşar Timuçin

Sait Faik, birbiriyle dengelenen, birbiriyle örgülenen, birbiriyle bütünleşen, birbirine karışan iki anlatım yolu seçmişti: gerçekçi anlatım ve şiirsel anlatım. Gerçekçi anlatımda doğayı, insanı, olguları, tasarıları, düşünceleri olduğu gibi, ya da olabileceği gibi yansıtırsınız. Bu durumda, yaşadığınız dünya, size, anlatacağınız şeyleri yazdırır, siz bu dünyanın gerçekliklerini bozmadan anlatmaya bakarsınız. Yazdığınız şey, yaşadığınız şeyin gerçekliğiyle şartlanmıştır. Anlattıklarınız en azından mümkündür, bir yerlerde belki de şu anda olmaktadır. Anlattığınız şeyler, olanların kopyası değilse de benzeridir. Okuyucunun «haydi canım, olur mu öyle şey!» dememesi için elinizden geleni yaparsınız. Gerçekçi anlatımda dış dünyaya bağımlısınızdır. Oysa, öbüründe, şiirsel anlatımda siz dış dünyayı bağımlarsınız, eşyaya hiç sahip olamayacağı nitelikler yüklemeye, yeni yorumlar getirmeye bakarsınız, hattâ eşyaya yasalarını yazdırmaya yeltenirsiniz. Şairseniz, bir kuşta bir insan duyarlığı bulduğunuz olur. Bu maşa ateş tutmak istiyor, diye düşünürsünüz. Bir de bakarsınız ki, ölmüş bir köpekte kırılmış bir çocuk oyuncağının hüznü var. Neden yaparsınız bunu? Bunu, gerçeklikleri bozmak, doğruları altüst etmek, insanların kafasını karıştırmak, size bağımlı olmayanı ateşe vermek ve insanları sarsılmaz tanrısallığınıza inandırmak için yapmazsınız. Tam tersi, şu dünyada insan için olan şeyi daha iyi ortaya koyabilmek için yaparsınız. Şairlerden daha az yalancı kimse yoktur. Ama, insanı vermek için eşyayı canlandırmak zorundasınız. Kehribar'ın maşası ateş tutmak için can at-

masa, siz bir insanın baharla birlikte fışkıran sevincini böylesine yalın bir gözle görmekten yoksun kalırdınız.

Sait Faik hem gerçekçi anlatımı, hem şiirsel anlatımı seçmiş, bu ikisini dünyayı yorumlamada tek bir yöntem halinde birleştirmişti. Bir yandan, çok kesin bir gerçekçi tutumla, doğayı ve insanı bir fotoğrafçı titizliği içinde hiç bozmadan yansıtmaya girişiyor, öte yandan doğayı ve insanı bir heykelci titizliği içinde biçimlemeye, yepyeni bir yoruma tutmaya bakıyordu. Sait Faik'in gerçekçiliği de, şairliği de, özgün bir insan yorumu getiren derinlikli bir araştırmadır.

Ona göre evren şiirle doludur, evrende iki taşın ara yerinde şiir vardır. Evreni tıka basa doldurmuş olan şiir, evrenle sarmaş dolaş olmuş insana görünür. Gerçeklik şiirseldir. Budur gerçekçi yöntemle şiirsel yöntemi bir eden. Şiir, eşyada bizim için olan şeydir; doğada, insanda, toplumda bize göre bulunan şeydir. Bakmayı bildikten sonra, evrende şiirsiz hiç bir şey yok. Şiir yalnızca denizin sessizliğinde, batan güneşin kanayan güzelliğinde, çocuğun ormanı çağıran sesinde dalgalanmaz; o, düşünebildiğimiz her şeyde bir gerilim olarak kımıldanır. Şiir dehaların mısralarda yarattığı bir giz değil, yaşayanın yaşarlıkta bulduğu bir gerçekliktir. İnsanın evrenle kavuşma noktasıdır o; insanın evrene ulaştığı yerde başlar, insanın evrenden koptuğu yerde biter. Bazı şiirlerde şiir yoktur, bazı asker mektuplarında şiir vardır. Her söz evrenin şiirini taşımaz. Bir söz, bir yazı, bir şiir, bir hikâye şiir olabilmek için, insanın evrendeki yerini, acılardan esenliklere, durgunluklardan devrimlere, bilinçsizliklerden bilinçliliklere, sancılardan doğurmalara, düşmanlıklardan kardeşliklere doğru gelişen yazgısını, evrensel yazgısını ortaya koymak zorundadır.

Şiir her durumda açılmaz; gerçekliğin apaçık göründüğü yerde açılır şiir. Gerçeklikleri söndürün, şiiri yakın, yanar mı? Şiir her adama açılmaz. Çekicini okşayan dülgere, kalemini öpen yazara görünür şiir. Yaşadığı evrenin anlamını sevmeyen şair, şiir diye kendi karanlığını anlatacaktır. Şiir, yaşadığı dünyayı tutkuyla kucaklayan ve karşılıksız seven, yaşadığı dünyada kendisini gören insanın sevincidir. Şair olacaksanız, dış dünya karşısında, başkaları karşısında bir sevgili olacaksınız; siz de her sevgili gibi almaktan çok vermeyi, yaşamaktan çok yaşatmayı, yücelmekten çok yüceltmeyi düşüneceksiniz. Vermek, almaktır; yaşamak, yaşatmaktır; yücelmek, yüceltmektir.

Gerçekçi için bir gözlem alanı olan dünya, şair için bir yorum alanıdır. Gerçekçilikte doğrulama vardır. Oysa, gülünçlüde olduğu gibi şiirde de yakıştırma vardır. İyi ama, nasıl yan yana geliyor bunlar? Neden gelmesinler, evren bize etkin de biz evrene etkin değil miyiz? Gerçekçi, bilimciye benzer, gün gelir iyice susar, yalnızca evreni konuşturur. Şiir, kendi dünyasını ve bütün dünyaları coşkuyla kucaklayanların, o dünyalara kendinden bir şeyler katanların işidir. Gerçekçi, evreni dinler; şair, evrene söyler. Şiir, dünyayla dokunuşmamızda içimize doğan sezgisel, yalın, dolaysız doğrudur. Sait Faik de şairdi. Sait Faik'in gerçekçiliği bir şehirden, daha doğrusu bir toplumdan en doğru bilgileri getirir; Sait Faik'in şiiri bir sevgiliden koca bir şehir kurar, vurulanla vurulur, ölenle ölür, yarattığı sandalyeye insan beklettirmeyi bilir, gelen baharı bir çingene kızının göğsünde karşılar, ölümü bir başka ülke diye anlatır. Gerçekçi için her yıl kış mevsiminden sonra dallara canlılık ve tomurcuk, havaya sıcaklık, göklere duru bir mavilik getiren bahar, şair için çingene kızının göğsüne

konan bir kuştur, ya da buna benzer bir şey.

Sait Faik, evrenin şiiriyle dolu gerçekçi hikâyelerinde, insanı uçsuz bucaksız bir olanaklar alanı olarak belirliyor, onda her bulduğunu, dağınıklık tadı veren bir titizlikle ayrıştırarak, doğaya katılan ve doğadan pay alan insanın değişken haritasını çıkarmaya çalışıyordu. Bu harita çıkmayacak, çünkü yalnızlıklar bile birörnek değil, dün bile bugüne benzemiyor; ama her zaman bir şey aydınlanacak, biraz daha aydınlanacak. İstediği, kili biraz daha insanlaştırmak, dünyayı en kuytu köşelerine kadar evcilleştirmek, insanı hep kendini aşan bir varlık olarak daha uyarlı bir yazgıya, insan eliyle yazılmış ve her zaman biraz daha iyi yazılabilecek bir yazgıya doğru yöneltmekti. Hiç bir geriliğin sahip çıkma yürekliliği gösteremeyeceği bu tutum içinde Sait Faik, toplumsal aksamaları hoş görmek bir yana, insanın özünde değişmez bir katılık gibi duran bayağılıkları, küçük insan olma tutkularını bile zorunlu olarak değişmesi gereken şeyler sayıyordu. Hikâye denen şeyi, gerçeklikle şiirin kavuştuğu bir alan, bulanıklıkların dışında kalan apaçık bir bildiri saydı o. Şiir bir sözdü; öyle bir söz ki, insanın yanlışlarda yitirdiği şeyi, borsalarda, bankalarda, karaborsalarda, ikinci dünya savaşlarında yitirdiği şeyi insana yeniden sözverecek. Sevinci, kardeşliği, eşitliği, sevgiyi, direnci, özgürlüğü, umudu, doğallığı, yarını sözverecek insana. Biliyordu, yaşadığımız dünya, kendini durmadan ayıklayarak ileriye varan bir dünyadır. Şöyle diyordu: «Kötüsü üç günlük, üç seneliktir. İyisi tarih olduğundan beri bize kalıyor.»

HALK KÜLTÜRÜMÜZDE BELGELEME

Ahmet Cemal

Geçmişini merak etmeyen ulus düşünülebilir mi? Düşünülememesi, böyle bir durumun söz konusu olamaması gerekir. Ama gelin görün ki, bizler sanki böyle bir ulus «olmaya başladık!» Ya da zaten böyleydik de acılarını yeni yeni duyuyoruz. Acaba bunun nedenini bir yerde geniş ölçüde henüz «geçmiş» kavramını aydınlatamamış olmamızda arayabilir miyiz? Çünkü, «geçmiş»ten ne anlaşılması gerektiğini saptamamışsak - ki bu saptama ancak bir ulusal kültür felsefesi bulmaya yönelik çabayla gerçekleşebilir - o zaman kendi «geçmişimiz» ile doğru dürüst bir ilişki kuramamamız doğal bir sonuçtur. «Geçmiş» kavramının aydınlatılması açısından, kendi ulusumuzun geçmişine hangi yöntem, hangi anlayışla eğildiğimiz sorusu da çok büyük önem taşımaktadır. Böyle bir girişimde bulunurken, kendimize rehber olarak ulusçuluk akımının o başlangıçlardaki katı, kökleri ırkçılıkla kaynaşan şeklini seçersek, tarih anlayışında çağ dışına düşmemiz, bundan da kötüsü, aslında kendi bünyemizle tamamen kaynaşmış birtakım unsurları «bizim değil» diye çıkarıp atmamız, karşımıza kaçınılmaz bir sonuç olarak dikilecektir. Buna karşılık, «kendi geçmişimiz» kavramının çatısı altına «toprağımızın geçmişi»ni koyarsak, şu üzerinde yaşadığımız topraklar tarih boyunca ne yoğurmuşsa, tümünü bugüne kadar uzanan bir zincirin halkaları sayabilirsek, işte o zaman çağdaş, yapıcı bir tarih anlayışına ulaşır; geçmişimizin ne olduğunu da sınırları belli bir şekilde anlayıp, onunla sağlıklı bağlantıları kurabiliriz.

Gelgelelim bugün böyle bir geçmiş bilincine sahip

olmaklığımız çok su götürür durumda. Hiç unutmam, birkaç yıl önceydi. Viyana Üniversitesi'nden gelen bir mektupta Bizans uygarlığı ile ilgili bir konuda kaynak isteniyor ve bunun «İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bizans Tarih ve Uygarlığı Kürsüsü'nden sorulması» rica ediliyordu! Bilindiği üzere, ne İstanbul Üniversitesi'nde, ne de Türkiye'nin herhangi bir üniversitesinde böyle bir kürsü vardır. Ama ülkesinde her yıl ortalama dört yüz sayfalık yıllık çıkaran bir «Bizans Kurumu» bulunan yabancı bilim adamı, o imparatorluğun tarihinin, bir zamanlar hüküm sürdüğü topraklarda incelenmesinin doğal olduğu sonucuna öncelikle vararak sözünü ettiğim mektubu kaleme almıştır. Aynı bilim adamı, bugün okullarımızda çocuklarımıza Bizans tarih ve kültürü hakkında aşağı yukarı yalnız «Fatih Sultan Mehmet'in 1453 yılında bu köhne imparatorluğa son verdiğini» öğrettiğimizi duysa, herhalde epey şaşardı! Anadolu'da yaşamış tüm uygarlıklar ve sonunda Osmanlı tarihi açısından eğitim politikamızda savaşları, kahramanlık destanlarını, duygulandırıcı faktörleri az bir geriye itip kalıcının, biçimlendiricinin, yön vericinin, kısacası tarih felsefesi ve uygarlık tarihi doğrultusunda bir tarih bilincinin öğretilmesinin zamanı çoktan gelmiştir de, geçmektedir bile.

Gelelim Anadolu'muzda yüzyıllar boyu türlü biçimlerde filizlenen, kök salan, varlığında Anadolu halkının nice duygusal niteliklerini dalga dalga, renk renk dile getiren halk kültürümüze. O halk kültürümüz ki, köyünün yakınlarındaki bir Roma kalıntısının mozayiklerinin renk cümbüşü karşısındaki duygularını ördüğü kilimin ilmiklerine aktaran köylü kadının parmaklarından fışkırmış, vatan borcunu ödemekte olan yavuklusunun özlemi içerisindeki köylü kızının ördüğü çorabın renk-

lerinden yansımış, daha nice maddî ve manevî görünümlerde ifadesini bulmuştur. Makineleşmenin, endüstrinin dolu dizgin alıp yürüdüğü, ihtiyaçlar temposunun göz nuru ve parmak marifeti ortaklığının hızını kat kat geride bıraktığı bir çağda halk kültürü görünümlerinin büyük bir kısmını bekleyen gelecek acaba ne olabilir? Bunun kuşkudan uzak bir tek karşılığı vardır: giderek yok olmak. Bir zamanlar var olan halk kültürü görünümlerini saklayabilmenin, gelecek kuşaklara aktarabilmenin ve böylece kendi geçmişimizle çok önem taşıyan köprülerden birini kurabilmenin de bir tek etkili yolu vardır: elden geldiğince eksiksiz bir belgeleme çabası göstermek.

Bugün halk kültürünü inceleyen bilim dalı olan etnoğrafyada belgelemenin çeşitli yolları vardır. Bir çalgı âletini örnek alalım. Bu âletin kendisi müzede saklanabilir, resimleri bulunabilir, gerek yapılışına, gerekse çalınışına ilişkin yazılı belge meydana getirilebilir. Bunların tümü de o çalgıya ilişkin «belgeleme çalışmaları»dır. Ancak, bir yerde bunların tümü de yetersizdir, çünkü «statik» olmaktan çıkıp, o çalgıya ilişkin «dinamizmi», hareketi yansıtamaz. Çalgının yapılışını ve çalınışını anlatabilir, fakat bunları canlandıramaz.

Sinemanın bulunuşu, bu eksikliği gidermiştir. Üstelik sinemanın derhal belgeleme aracı olarak kullanılması çok erken bir dönemde, 1900 yılından başlayarak gerçekleşmiştir. Sinemanın doğum tarihi 1895 yılı olarak kabul edilir. Bu tarihten hemen beş yıl sonra, 1900 yılında Paris'te toplanan Uluslararası Etnoğrafya Kongresi şu ilkeyi saptadı:

«Bütün etnoğrafya müzeleri koleksiyonlarını filim arşivleri ile tamamlamalıdır. Silâhların, ilkel bir

dokuma tezgâhının ya da çömlek yapımında kullanılan bir aracın yalnızca varlığı, kullanılışını anlatabilmek açısından yetersizdir. Bu amaca ancak sinematografik çekimlerle ulaşılabilir ve ancak o zaman bu konudaki bilgilerin sonraki kuşaklara geçişi sağlanabilir.»

Bugün filim, etnoğrafya alanının ayrılmaz bir aracı haline gelmiş, bu tür filimlerin çekimine ilişkin özel ilkeler geliştirilmiştir. Almanya'nın Göttingen kentinde bulunan «Encyclopaedia cinemathographica» adlı uluslararası bilimsel filimler arşivi, bu tür filimlerin dağıtımı ve çekim ilkeleri gibi konularla meşgul olmaktadır. Kurumun, İstanbul Üniversitesi'nde de kısmî bir arşivi vardır.

Türkiye'de halk kültürüne yönelik çalışmaların geçmişi epey eskiye uzanmakla birlikte, filim yardımıyle belgeleme konusu henüz emekleme çağındadır. Ayrıca bir bütün olarak etnoğrafya çalışmaları, bir koordinasyonun çerçevesi dahilinde ele alınıp yürütülmüş değildir.

Türk halk kültürüne ilişkin çalışmaları uluslararası nitelikte bir sempozyumda ele almak, önemli sorunları enine boyuna tartışmak ve bu arada özellikle artık Türkiye'de zamanı çoktan gelmiş filim yoluyle belgelemenin önemini göstermek düşüncesi ilk kez biri bilim adamı, biri diplomat, iki Avusturyalının, Bern Üniversitesi öğretim üyelerinden Prof. Dr. Walter Dostal ile Türkiye'deki Avusturya Kültür Temsilcisi Prof. Hans E. Kasper'in bir görüşmelerinden doğdu. Bu fikrin gerçekleştirilmesi sonucu 1973 nisanında İstanbul'daki Avusturya Kültür Temsilciliği'nde Türk ve yabancı bilim adamlarının ve uzmanlarının katılmasıyle uluslararası nite-

likte, Türk halk kültürüne eğilen ilk etnoğrafya sempozyumu toplandı. Türk halk kültüründe filim yoluyle belgeleme konusu da ilk kez bu sempozyumda ayrıntılı biçimde ele alındı. Bu girişimi bu yıl nisan ayında düzenlenen ikinci etnoğrafya sempozyumu izledi. Daha çok teknik nitelik taşıyan bu sempozyumda yine Türk ve yabancı bilim adamları tarafından etnoğrafik filimlerin çekim koşulları üzerinde duruldu. Bu arada III. etnoğrafya sempozyumunun gelecek yıl nisan ayında Ankara'da toplanması da karar altına alındı.

Girişim, halk kültürümüz bakımından gerçekten paha biçilmez değerdedir ve günlerden bir gün Türk etnoğrafya araştırmaları tarihi, Türk etnoğrafyasını filimle belgeleme konusunu ilk kez böylesine derli toplu ve etkili biçimde ele alan Prof. Dr. Walter Dostal ile Prof. Hans E. Kasper'e lâyık oldukları yeri verecektir. Şimdi benim, her iki sempozyuma da tercüman sıfatıyle katılmış bir kişi olarak üzerinde durmak istediğim şu: birinci sempozyum ile ikinci sempozyum arasındaki bir yıllık sürede *biz* ne yaptık- Birinci sempozyum sonunda Prof. Dostal, derhal İstanbul Üniversitesi'nde bir komisyon kurulmasını ve Türk halk kültüründe filimle belgeleme konusunun enine boyuna işlenip gereken tedbirlerin alınmasını önermişti. Böyle bir komisyonun kurulması halinde, Almanya'daki uluslararası nitelikteki kurumlar da yardım için ellerinden geleni yapacaklardı. Prof. Dostal'in bu önerisi hararetle kabul edildi. Ne var ki, bu hararet, sempozyumun dağılmasından hemen sonra uçup gidiverdi. Başka bir deyişle *bizler*, koca bir yıl boyunca *hiç* bir şey yapmadık! Öylesine yapmadık ki, sanki yabancı bilim adamlarının üzerine bu denli eğildikleri, korunması için bunca çaba harcadıkları kültür bizim halk kültürümüz değildi ve sanki bu adamlar, ye-

rine getirmekle *yükümlü* oldukları bir görevi bitirip ülkelerine dönmüşlerdi!

Sanırım bu hareketsiz kalış, bir dereceye kadar doğal bir sonuçtu. Çünkü iş, *üniversitelere* bırakılmıştı. Çünkü, Anadolu tarihini ve Türk halk kültürünü araştırmak, daha da önemlisi, bu araştırmaları halka açmak açısından bugün üniversitelerimiz suskunlukların en derinine gömülmüş durumdadır. Sözgelimi, her yıl üniversitelerin yönetimi altında, ya da üniversite öğretim üyelerinin katılmasıyle birtakım arkeolojik kazılar yapılır, Anadolu'dan gelip geçmiş uygarlıkların tarihine ilişkin birtakım buluşlar ortaya çıkar, ama gelin görün ki, bunlar bir türlü Türk halkına, bunları bilmekte birinci derecede hak sahibi olana ulaştırılmaz. Ya eski Mısır rahiplerinin titizliği ile üniversite kitaplıklarının loşluğunda - ve pek tabiî yalnız bilim adamlarının anlayabileceği bir Türkçe ile yazılmış olarak! - saklanır, ya da doğrudan doğruya yabancı dilde kaleme alınıp dışarı gönderilir. Sayın İsmet Zeki Eyuboğlu'nun pek haklı olarak belirttiği gibi, üniversitenin böylesine halktan kopmuşu, böylesine «halk» kavramına yabancı kalmışı, Batı dünyasında çok azdır, hattâ yoktur. Bugün ister Hitit, ister Selçuklu, ister Efes ya da Bergama tarihini alın, bütün bu konularda en temel yapıtlar hâlâ Batı dillerinde, yabancı bilim adamlarınca kaleme alınmış durumdadır. Batı'nın bu konulara bizden çok önce eğilmiş olması da artık ihmalimizi bağışlanır gösteren bir neden olmaktan çoktan çıkmıştır. Çünkü, Batı dillerini bilen ve gerekli araştırmaları - isteseler! - yapabilecek bilim adamlarımız ve bu araştırmalarında yararlanabilecekleri kaynakları vardır. Bu durumda üniversitelerimize sorulabilecek bir tek soru kalıyor: yüksek öğretimden anladıkları nedir?

Demek ki, böyle suskun bir ortamın, yabancı bilim

adamlarının başlattığı Türk halk kültürünü filimle belgeleme çalışmalarına kayıtsız kalması karşısında şaşmamak gerekiyor. Ama biz diyoruz ki, artık biraz şaşmaya başlayalım ve bu şaşkınlığın itici gücüyle halkımızın buram buram kokusunu taşımış ve taşıyacak bir kültürü sürdürme çabalarına girişelim!

o

H. Kronsalik

KAZAK KIZI NYUŞA

(roman)

Türkçesi :
İsmet Zeki Eyuboğlu

Kervan Yayınları
35 TL.

B A L Y O Z

Tanju Cılızoğlu'nun Uzun Hikâyesi

12 Mart Sonrası Hücrelerinde Otuz Gün

İsteme adresi :
TEL YAYINLARI
Posta Kutusu: 636, Sirkeci

OLAYLAR YORUM İSTEMEZ
(16.4. - 15.5.1974)

Oğuz Arıkanlı

16.4. İstanbul'da yaşayanlar, artık geceleri sokağa bile çıkmaktan endişe etmekte, feci şekilde dövülerek, ya da karşılaşacağı bir tabanca namlusunun soğuk ürpertisinde soyulmaktan korkmaktadır. Son üç ay içinde 49 kişi sokak ortasında tabanca tehdidi ile veya dövülüp soyuldu. Şoförler, gece müşteri almaya korkuyor. Banka kasaları, elektrikli matkaplarla kesilerek açılıyor... Kezzapla soygunlar moda haline geldi. (Mehmet Türker - Hürriyet)

17. Yükümlülerin % 68'i ayda 394 lira ile geçindiğini bildirdi. Beyannameli vergi ödevlilerinden 367 bin 869'u ayda 113 bin, 196'sı 42 lira, 130 bin 887'si de 18 lira ortalama vergi ödüyor. (Bülent Dikmener - Cumhuriyet)

19. *KOÇ* Anadol ve Ford bayilerinin dün Tarabya Oteli'nde yapılan yıllık toplantısında bir konuşma yapan iş adamı Vehbi Koç, «*Yatırım işleri aşağı yukarı durmuştur. Gemi batarsa hep beraber batarız. Gemide herkesin görevini yapması gerekir.*» demiştir. (Hürriyet)

20. Tekrar edeyim. Bir dostum «Bazen, nereye gidiyorsun sualine «camiye» diye cevap veremiyorum. Çünkü biliyorum ki, beni yarın burun karıştırırken yakalasalar, Müslümanlık burun karıştırmaktır, yahut namaz kılanların hepsi böyle olur» diye düşünecek, hattâ söyleyeceklerdir... Bundan korkuyorum... (Ergun Göze - Tercüman)

22. «Anneler dinini bilmezse çocuklar da bilmez. Yurdun her tarafında Kız İmam Okulları açacağız, hastanelerde çalışan hemşireleri dinî yönden eğiteceğiz.» (Necmettin Erbakan - Gazeteler)

25. Devlet Demir Yolları Genel Müdürlüğünün teknik servislerinde bazı genel müdür, müsteşar ve AP'li bazı yöneticilerin yakınlarının kızlarının «Lokomotif makinisti» kadrosuyle işe alınıp, sekreter olarak çalıştırıldıkları öne sürülmüştür. Devlet Demir Yolları'nın makinist sıkıntısı çektiği halde, 20'ye yakın genç kızın makinist kadrosuyle görev yaptıklarından işletmeye makinist alamadıkları, bir yetkili tarafından bildirilmiştir. (Hikmet Çetinkaya - Cumhuriyet)

27. — Niyetimizden eminiz, icraatımızdan emin değiliz. (Abdülkerim Doğru - MSP - Sanayi Bakanı)

— Meseleleri akıl mantığı içinde düşünmek lâzımdır. (Memduh Erdemir - AP -)

— Dedikoduya fonksiyonel bir anlam kazandırmak için bunları arzediyorum. (Selâhattin Babüroğlu - Kontenjan Senatörü -)

— Sellüloz sanayiinin ham maddeleri bilmem ne kadardır? Yani, Türkiye'nin altıda biridir. (Hasan Tosyalı - CGP -)

— Bu kanun, dibine pek çok şey eklenmiş bir kanundur. Bir şey daha dibine eklemişiz ne farkeder... (Şeref Kayalar - AP -)

— Bu madde torba maddelerden birisi... (Refet Rendeci - AP -) (Meclisten özlü sözler - Milliyet)

28. Prof. Dönmezer'in adının kullanıldığı telgrafta «Sahte evrak tanziminin» affa alınması gerektiği hatırlatıldı. *SAHTE TELGRAF İLE AFFA MADDE EKLENDİ.* Komisyon Başkanı Rendeci, «Hocala-

rın sözü dinlenmeli» deyince sahte evrak tanzimi suçu affedildi. *Dönmezer: «Af için hiç bir mercie telgraf çekmedim.» dedi.* (Hürriyet)

30. *Sayın Cumhurbaşkanımız*
Pek Mumterem FAHRİ KORUTÜRK'e
Açık Teşekkür, Ankara

Ulusal Egemenlik Bayramımız dolayısıyle, Büyük Türk Ulusuna atfen sunduğunuz... «tatlı, dinamik, genç sesinizin» ve gönüllerimizin otağında bütün haşmetiyle taht kuran o güzelim, nâzik, kadirşinas, üç güllü demecinizin hâlâ, tatlı şerefli heyecanı içinde bulunan, Zatı devletlerine her Türk ferdi gibi büyük hayranlığı olan bir vatandaşınızım efendim. Gül konusunu dile getirişinizdeki büyük kadirşinaslığınız, kutsal bir tevazu örneği olarak bizleri sevinç gözyaşlarına garketti. Zatıâlilerini ebediyyen solmayan bir gül gibi «bağlayıcı, birleştirici, candan demecinizle» üstün zekâ fışkıran, yüce şahsiyetinizle, «mukaddes bir Başkan» olarak, kalplerimizde bir Bayrak gibi yaşatacağız ve asla unutmayacağız.

Yüksek teveccühünüzden ilham ve feyiz alarak Zatıâlilerine iftiharla arzdan haz ve şeref duyarım ki: Mâzide Türk Ermenisi Cemaatının yetiştirdiği, nice nice kıymetlere lâyık insanlar olarak, âtide de neslimiz, Büyük Türk Ulusuna hizmetten onur duyacaktır. Bu vesileyle...

Zatıdevletlerine en üstün saygılarımı ve en iyi dileklerimi arzdan büyük şeref duyar, lütfen kabulünü dilerim, efendim.

Yazan :
LEVON ERSÖZ
Sirkeci, Hamidiye Cad. No. 5-2, İstanbul

(Bir İlân - Milliyet)

4.5. Başbakan Yardımcısı Erbakan, gittiği ve eli boş döndüğü Suudî Arabistan gezisinde, kişiliğimizi, gururumuzu sarsacak bir acayip inat ve âdeta yalvarma ile Türkiye'yi «Medine Dilencisi» durumuna düşürdü. Erbakan ve yanındaki MSP'lilerin içine girdiği «Dilencilik» tavrı ve tutumu bir gayretin ve iyi niyetli çabaların ürünü bile olamadı. Ticaret Bakanı Fehim Adak, toplantıda bulunacağına, alışverişe çıkınca, ticaret anlaşmasındaki «En fazla himayeye mazhar ülke» sözü metinden çıkarıldı. (Cüneyt Arcayürek - Hürriyet)

5. Bir konuşma yapan AP Grup Başkanı İhsan Sabri Çağlayangil, Erbakan'ın gezisini eleştirmiş, bu arada sözü fikir ve inanç özgürlüğüne getirerek, «*Ben Katmanduya gittim gördüm ki, orada bir kısım insanlar heykel şeklinde insan tenasül uzvuna tapıyorlar. Farzı muhal burada fuhuş serbesttir dense ve böyle bir teşebbüse geçilse bu fikir ve inanç özgürlüğü mü olur?* demiştir. (Milliyet)

8. Türk heyeti Suudî Arabistan'a hareket etmeden kısa süre önce merkezi Beyrut'ta bulunan bir şirket, Türkiye'ye başvurarak Suudî Arabistan'ın ulusal şirketi olan Petromin'den Türkiye'ye petrol satın alabileceğini bildirmiştir. Söylentilere göre, bazı Suudî Arabistan yöneticileri ile yakın ilişkileri olan bunun gibi şirketler özellikle Beyrut'ta çalışmaktadırlar. Ülkelerin çoğu bu komisyoncu şirketler kanalıyle petrol sağlama durumunda kalmaktadır. (Ümit Gürtuna - Cumhuriyet)

10. Ünlü yıldız (Sofia Loren) bendenize hayret ve takdirle baktı hep... Yeşil elâ gözlerinin enginlerinde gizli bir gri bulut seziliyordu. Etli dudakları her an

öpülmeye hazır ve çok tahrik ediciydi. (Zeki Müren - Hafta Sonu)

12. Ben emir verdiğim zaman harekete geçeceksiniz. MHP, her girdiği işi başarmıştır. Bundan kimsenin şüphesi olmasın. Emir alınca, komünistleri kazdıkdıkları çukurlara gömeceğinizden eminim. (Alpaslan Türkeş - Hürriyet)
Türkiye, özgürlüğü yıkma serbestliğini yasaklamıştır. Başka şeyi değil... (Nihat Erim - Tercüman)

13. Hükümete gizli rapor verildi. «Gençleri iktidarı ele geçirmek isteyen bir merkez yönetiyor.» (Oktay Ekşi - Hürriyet)

14. Dursunbey Kaymakamı M. Zeki Özkan, dairelere gönderdiği bir genelgeyle, herkesin Cuma namazına gidebilmesi için mesai saatlerinin ayarlanmasını istemiştir. (Cumhuriyet)

Son baskı tarihi: 31 Mayıs 1974

ÇAN YAYINLARI

1. *Denemeler ve Bir Alman Dosta Mektuplar:* A. Camus. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira, 3. Baskı.
2. *Çağımızın Gerçekleri:* J.-P. Sartre. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 10 lira, 3. Baskı.
3. *Çağdaş Politika Sorunları:* 21 yazardan, Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 5 lira, 2. Baskı.
4. *Utopia:* Thomas More. Çev.: S. Eyuboğlu, M. Urgan, V. Günyol, 8 lira, 2. Baskı.
5. *Toplum Sözleşmesi:* J.-J. Rousseau. Çev.: V. Günyol, 15 lira, 4. Baskı.
6. *Aydınlar ve Toplum:* Antonio Gramsci. Çev.: V. Günyol, F. Edgü, B. Onaran, 4 lira.
7. *Politika Sanatı:* Gaston Bouthoul. Çev.: S. Eyuboğlu, V. Günyol, 10 lira.
8. *Özgürlük Sorunları:* René Maublanc. Çev.: V. Günyol, A. Bezirci, 3 lira.
9. *Çağdaş Fizikte Doğa:* Werner Heisenberg. Çev.: V. Günyol, O. Duru, 4 lira.

İsteme adresi: YENİ UFUKLAR: P.K. 1034, Karaköy, İstanbul

YENİ UFUKLAR: Aylık Sanat, Düşünce Dergisi, Sahibi ve yazı işleri sorumlusu: Vedat Günyol, Teknik işleri yönetenler: Hidayet Kandaz, Hasan Özay, Yönetim yeri: Cağaloğlu, Himaye-i Etfal sokak, Mirat han, No. 202 İstanbul, Yazışma ve havale adresi: YENİ UFUKLAR, P.K. 1034, Karaköy, İstanbul, Telefon 27 49 74, Yıllık abonesi: 60 TL., altı aylığı 30 TL., Yabancı ülkeler için iki katı alınır, İlân: Kapakta santimi 100 TL., sayfalarda 50 TL.

Hilâl Matbaacılık Koll. Şti. - İstanbul

Fiyatı: 5 TL.